

11 EYLÜL SALDIRILARI SONRASI ABD DIŞ POLİTİKASI: GEORGE W. BUSH'TAN JOE BİDEN'A "RIZA" VE "TAHAKKÜM" İKİLEMİNDE ELEŞTİREL BİR ANALİZ¹

U.S. FOREIGN POLICY AFTER 9/11 ATTACKS: A CRITICAL ANALYSIS OF DILEMMA BETWEEN "CONSENT" AND "DOMINATION" FROM GEORGE W. BUSH TO JOE BİDEN

Taner GÖKSU*

Öz

Bu çalışma 11 Eylül 2001 tarihinde gerçekleşen terör saldırılarının ardından ABD dış politikasında meydana gelen değişimi dört başkan nezdinde ve eleştirel kuram perspektifinde karşılaştırmalı olarak incelemiştir. Çalışmanın temel amacı; George W. Bush, Barack Obama, Donald Trump ve Joe Biden yönetimlerinin dış politika stratejilerindeki farklılıkları ve bu dönemlerdeki küresel hegemonya anlayışındaki değişimleri derinlemesine analiz etmektir. Ayrıca bu makale ABD dış politikasındaki başkan odaklı değişimlerin uluslararası ilişkilerdeki güç dinamiklerini nasıl şekillendirdiğini gözler önüne sermeyi amaçlamıştır. Bu çerçevede ABD'nin dış politikasındaki evrimin küresel güç yapılarına olan etkileri incelenmiş ve uluslararası ilişkilerdeki güç dinamiklerinde meydana gelen değişimlere dair yeni bir perspektif sunulmuştur. Bush'un neo-emperyal yaklaşımı, Obama'nın rızaya dayalı diplomasisi, Trump'ın izolasyonist politikaları ve Biden'in çok taraflılık ve işbirliği temelli stratejileri arasındaki farklar ABD dış politikasındaki dönüşümü ve küresel hegemonya anlayışındaki değişiklikleri kapsamlı bir şekilde gözler önüne sermiştir.

Anahtar Kelimeler: Rıza, Tahakküm, Hegemonya, Eleştirel Kuram, ABD Dış Politikası

Abstract

This study examines the changes in U.S. foreign policy following the terrorist attacks on September 11 2001 through a comparative analysis under four presidential administrations and from a critical theory perspective. The primary aim of the study is to analyze in depth the differences in the foreign policy strategies of George W. Bush, Barack Obama, Donald Trump and Joe Biden as well as the changes in the global hegemony understanding during these periods. Additionally, this article aims to shed light on how the president-driven changes in U.S. foreign policy have shaped the power dynamics in international relations. In this context the impact of the

Article Info**Araştırma Makalesi**

Geliş Tarihi: 17/01/2025

Kabul Tarihi: 20/02/2025

Atıf


Göksu, T. (2025). 11 Eylül Saldırıları Sonrası ABD Dış Politikası: George W. Bush'tan Joe Biden'a "Rıza" ve "Tahakküm" İkileminde Eleştirel Bir Analiz. *Anasay*, 31, 157-179.

Research Article

Received: 17/01/2025

Accepted: 20/02/2025

¹ Bu makale Taner GÖKSU'nun Giresun Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı'nda ve Doç. Dr. Kemal ÇİFTÇİ'nin danışmanlığında yürütülen "11 Eylül 2001 Saldırıları Sonrasında Rıza ve Tahakküm Arasındaki ABD Dış Politikasının Analizi" başlıklı yayımlanmamış doktora tez çalışmasından üretilmiştir.

* Doktora Öğrencisi, Giresun Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, tngks@hotmail.com, ORCID ID  <https://orcid.org/0000-0002-1409-0460>

evolution of U.S. foreign policy on global power structures is examined and a new perspective on the changes in the power dynamics of international relations is offered. The differences between Bush's neo-imperial approach Obama's consent-based diplomacy Trump's isolationist policies and Biden's strategies focused on multilateralism and cooperation have comprehensively revealed the transformation in U.S. foreign policy and the changes in the global hegemony understanding.

Keywords: *Consent, Domination, Hegemony, Critical Theory, U.S. Foreign Policy*

Cite this article as:

Göksu, T. (2025). U.S. Foreign Policy After 9/11 Attacks: A Critical Analysis of Dilemma Between ‘‘Consent’’ and ‘‘Domination’’ From George W. Bush to Joe Biden. *Anasay*, 31, 157-179.

EXTENDED ABSTRACT

The terrorist attacks on the United States on September 11, 2001 triggered a significant transformation in U.S. foreign policy and international relations. In the aftermath of these attacks the Bush administration influenced by the neoconservative faction imposed an aggressive and interventionist foreign policy. Under the "Bush Doctrine" it was clearly conveyed that the U.S. approach to terrorism was based on a dichotomous stance: "either you are with us or you are against us." In this context terms that had no place in international law were introduced and preemptive actions were taken. Concepts such as "preemption" and "prevention" which had not been encountered in international law until then, were utilized as tools to "legitimize" operations against potential global threats. Ultimately Bush grounded the U.S.'s hegemonic understanding of the world on "domination," abandoning the consensus diplomacy and cooperative approach that had prevailed since the Cold War. The methods and legal justifications used in military operations against Afghanistan and Iraq revealed that a realist and self-interested approach focused on military power was instrumental in establishing this hegemony.

Following Bush Democratic President Barack Hussein Obama became the architect of a marked shift in U.S. foreign policy. In this regard he sought to change the negative international perception formed during the Bush era by adopting moderate policies. Diplomacy consensus and pluralistic approaches were some of the strategies employed during his tenure in addressing international issues. This approach at times led to the U.S. being perceived as adopting a "passive" position, which opened the door for justified critiques from the Republican perspective. Unlike Bush Obama embraced the use of "soft power" and a foreign policy based on "consent." Military interventions in the Middle East were largely avoided, and regional issues were resolved through dialogue. Consequently the foreign policies of the Bush and Obama administrations reflected vastly different approaches. The Bush era adopted an aggressive and interventionist foreign policy, while the Obama administration developed a more moderate approach based on diplomacy and multilateralism. However Obama's foreign policy faced criticism for its lack of sufficient effectiveness in regional crises particularly in the Middle East. Both administrations' foreign policy strategies exhibited significant differences in their attempts to build American hegemony influenced by changing global power dynamics shifting paradigms in international relations and the roles of various actors.

After Obama Donald J. Trump's presidency was marked by notable attention due to his campaigns via social media and bold public statements. His foreign policy deviated from conventional U.S. policies. For instance the Trump administration pursued a policy that weakened international institutions and distanced itself from NATO and the EU both

long-time proponents of U.S. hegemony thereby weakening transatlantic relations. During the COVID-19 pandemic he withdrew financial support from the World Health Organization (WHO) due to its stance on China and decided to exit the organization. Additionally he pulled the U.S. out of the Paris Climate Agreement which he perceived as detrimental to the U.S. economy and job opportunities. Nevertheless Trump also at times followed a strategy similar to previous administrations advocating for increased operations against ISIS in the Syrian Civil War and providing military assistance to the Syrian branch of the PKK, the YPG/SDF/YPD. His administration also recognized Jerusalem as the capital of Israel and moved the U.S. embassy there, furthering his administration's close ties with Israel. Additionally Trump tasked his son-in-law Jared Kushner with overseeing the Israel-Palestine peace process. Trump's trade war with China was centered on intellectual property violations and trade imbalances presenting a situation in contrast to the U.S.'s traditional stance of advocating for free trade. Ultimately Trump's era followed a more aggressive "domination" based approach sharply contrasting with Obama's more conciliatory and moderate liberal approach.

Following Trump's presidency Joe Biden took office in 2021 aiming to reshape U.S. foreign policy. In his first steps Biden rejoined the World Health Organization and reentered the Paris Climate Agreement. Additionally he took steps to strengthen relationships with NATO, the EU and other institutions and actors which he regarded as historical mistakes under the previous administration. Unlike his predecessor Biden sought to restore cooperation with international institutions aiming to repair the U.S.'s global image and guide its foreign policy with a more inclusive approach. Biden's return to multilateral diplomacy marked a stark contrast to Trump's isolating policies and sparked renewed hopes for the U.S. to regain a more active role on the global stage. Furthermore unlike Trump Biden approached relations with China cautiously and in the Russia-Ukraine war he helped solidify global security through consensus by enhancing European military, financial and economic investments in Ukraine. Biden's administration focused on restoring the liberal policies that had been undermined during the Trump era.

In conclusion this study seeks to answer the following question: How do the changes in U.S. foreign policy after the September 11 attacks differ between Republican and Democratic presidents, and how have these differences shaped "U.S. hegemony" based on "domination" and "consent"? The answer to this question indicates that U.S. foreign policy after the 9/11 attacks has been characterized by a "domination"-focused approach during Republican presidencies and a "consent"-based approach during Democratic presidencies. This hypothesis is explored using empirical and qualitative methodological approaches with leader-focused comparative and conceptual analysis methods being employed. Additionally both primary and secondary sources were used to strengthen the qualitative foundation of the research, aiming to increase the accuracy of the results.

Giriş

11 Eylül 2001'de radikal "İslamcı" terör örgütü El-Kaide tarafından gerçekleştirilen ve Amerika'nın sembolik yapıları olarak kabul edilen Dünya Ticaret Merkezi ile Pentagon'a yönelik saldırılar hem ulusal hem de küresel düzeyde dış politika dinamiklerini köklü bir biçimde etkilemiştir. Saldırıların hemen sonrasında güvenlik, terörizm, uluslararası hukuk, bölgesel ilişkiler ve küresel güç dengeleri gibi birçok alanda köklü değişiklikler meydana gelmiş; küresel terörizm, tüm dünyayı etkileyen en büyük tehdit olarak ortaya çıkarak bu tehdide karşı kapsamlı

bir mücadele başlatılmıştır (Güdek, 2017, s. 143-158). Dönemin ABD Başkanı George W. Bush, teröre karşı uzun süreli bir mücadele başlatılacağını duyurarak küresel bir savaşın başladığının sinyallerini vermiştir. Ayrıca bu dönemde tüm uluslararası aktörlere küresel teröre karşı "ya bizimlesiniz ya da bize karşısınız" şeklinde sert bir mesaj verilmiştir (Efegil, 2008, s. 103-122). Bunlara ilave olarak küresel terörizmle mücadeleyi kitle imha silahlarıyla ilişkilendirerek terörün en güçlü ülkelerde bile asimetrik yöntemlerle uygulanabileceği algısı güçlendirilmiştir. El-Kaide'ye destek sağlamakla suçlanan Afganistan yönetiminin yanı sıra, "şer eksenli" tanımlanmasıyla Irak, İran ve Kuzey Kore gibi ülkeler de hedef alınmış ve gelecekteki askeri müdahaleler için zemin hazırlanmıştır.

Yeni dönemde küresel hegemonya anlayışında önemli bir değişiklik vurgulanmış ve asimetrik güçlerin uluslararası tehdit olarak kabul edilmesi gerektiği ifade edilmiştir. Asimetrik gruplarla mücadelenin Soğuk Savaş dönemine hâkim olan "çevreleme" ve "caydırıcılık" odaklı neoliberal stratejilerle başarıya ulaşamayacağı savunulmuş ve bunun yerine neo-emperyal bir dış politika çizgisi benimsenmiştir (Güdek, 2017, s. 143-158). Bu minvalde 11 Eylül sonrası küresel tehditlere karşı daha doğrudan ve saldırgan bir politika izlemenin gerekliliğine inanarak, "ön alma" (preemption) ve "önleme" (prevention) stratejileri savunulmuştur. Ayrıca ABD'nin gelecekteki operasyonlarına meşruiyet kazandırmak adına BM Antlaşması'ndaki meşru müdafaa hakkını yeniden yorumlayarak genişletmek istenmiştir. Ancak bu yeni kavramlar ve stratejiler, uluslararası kamuoyu tarafından pek çok açıdan tatmin edici bulunmamış ve ciddi eleştirilerle karşılaşmıştır. Nihai olarak Bush, Soğuk Savaş sonrası dönemin geleneksel dış politika anlayışlarından saparak, ABD'nin küresel hegemonyasını daha açık bir şekilde savunmak amacıyla tek taraflı bir yaklaşım benimsemiştir. 20 Eylül 2002 tarihinde yayımlanan Ulusal Güvenlik Stratejisi, Bush Doktrini olarak bilinen bu yeni dış politika anlayışını ortaya koymuş ve ABD'nin gelecekteki tehditlere karşı müdahalede bulunma hakkını genişletmiştir. Bu strateji, ABD'nin küresel hegemonyasını pekiştirmek için askeri güç kullanımının önündeki tüm engelleri ortadan kaldırmayı amaçlamış, saldırıların ardından önce Afganistan ardından ise Irak'a karşı gerçekleştirilen operasyonlarla ABD hegemonyasını daim kılmayı hedeflemiştir (Gorener, 2004, s. 395-408).

Bush yönetimi döneminde dış politika askeri müdahalelere dayalı, tek taraflı ve uzlaşmadan uzak bir "neo-emperyal" yaklaşım sergilerken (Dombrowski and Bayne, 2003, s. 395-408). Barack Obama'nın başkanlık görevine başlamasıyla politikalarda önemli bir dönüşüm gözlemlenmiştir. Obama'nın dış politikası genellikle çok taraflılık, diplomasi ve küresel işbirliği prensiplerine dayanmıştır. Bu çerçevede Bush döneminin etkisiyle oluşan küresel algıyı kırmaya yönelik bir strateji benimsenmiş ve "tahakküm" merkezli realist yaklaşımlar yerine daha çok "rıza" temelli politikalar geliştirilmiştir. Obama'nın uyguladığı politikalar özellikle Arap Baharı sürecinde pasif bir karakter taşıyarak uluslararası müdahale ve operasyonlardan kaçınmış, daha idealist ve ahlaki değerlere vurgu yapmıştır. Bu yaklaşım, dünya genelinde geniş bir kabul görmüş olsa da bazı krizlere müdahale etme konusunda yetersiz kalmış ve uzun vadeli sorunları çözmede zorluklarla karşılaşmıştır (Kurtbağ, 2015, s. 185-207). Bununla birlikte diplomasi ve işbirliği üzerine inşa edilen yeni sistem küresel güç dengelerinin yeniden şekillenmesine de yol açmıştır.

Obama'nın ardından başkanlık görevini devralan Donald Trump, kendine özgü tarzı ve alışılmadık açıklamalarıyla dikkatleri üzerine çekmiştir. Bu dönemde Obama'nın dış politikasına kıyasla belirgin bir değişim yaşanmış ve kapsamlı bir dönüşüm gözlemlenmiştir. Trump, "America First" (Önce Amerika) yaklaşımını benimseyerek ABD'nin uluslararası ilişkilerdeki rolünü daha izolasyonist ve realist bir perspektiften şekillendirmiştir. Bu çerçevede Bush dönemiyle benzer bir şekilde tek taraflılık, ulusal çıkarların ön planda tutulması ve küresel angajmanlardan uzak durulması vurgulanmıştır. Ayrıca Trump yönetimi uluslararası kurumları ve anlaşmaları ABD'nin küresel liderliğini zayıflatan engeller olarak görmüş ve bu anlayışla NATO ve AB ile ilişkilerini mesafeli bir şekilde sürdürmüştür. Ticaret savaşları, Orta Doğu'daki değişen ittifaklar, Rusya ve Kuzey Kore ile ilişkilerdeki yeni yaklaşım ve Batı ittifakıyla yaşanan

gerilimler Trump'ın dış politikasının temel dinamikleri arasında yer almıştır. Bu dönemin en belirgin özelliği ABD'nin küresel ilişkilerdeki pozisyonunun daha yalnız ve rekabetçi bir hale gelmesi olmuştur (Karşlı, 2023, s. 1-22).

Trump'ın Bush dönemine benzer şekilde, "tahakküm" odaklı realist bir dış politika izlemesi, Joe Biden'ın başkanlık görevini üstlenmesiyle birlikte sona ermiştir. Biden dış politikada çok taraflılık, uluslararası işbirliği ve ABD'nin geleneksel liderlik rolünü yeniden inşa etme çabalarına yoğunlaşmıştır. Trump döneminde NATO ve AB ile gerilen ilişkileri düzeltme amacını güden Biden demokrasi, insan hakları ve çok taraflı diplomasi gibi temel değerlere odaklanarak bu kurumlarla işbirliğini yeniden tesis etmiştir. Biden'ın dış politikası Obama dönemine benzer şekilde liberal bir yaklaşım benimsemiş olup "rıza" odaklı bir strateji izlemiştir. Bu strateji, eski ittifaklar ve uluslararası kuruluşlarla olan ilişkileri güçlendirmeyi ve aynı zamanda yeni küresel zorluklara karşı uygun politikalar geliştirmeyi amaçlamıştır. Nihai olarak bir değerlendirme yapıldığında bu makale hem ampirik hem de nitel-metodolojik bir yaklaşımı barındırmıştır. ABD'nin dış politikasındaki değişimler dört başkanın yönetimi üzerinden "karşılaştırmalı" bir yöntemle eleştirel kuram perspektifinde analiz edilmiştir. Literatürde benzer bir çalışmanın bulunmadığı göz önünde bulundurulduğunda bu çalışma bilime yeni bir bakış açısı kazandırmayı ve mevcut literatürü zenginleştirmeyi amaçlamıştır. Ayrıca eleştirel kuramın uluslararası ilişkilerdeki yeri çalışmanın bilimsel bir temele dayanması adına önemli bir rol üstlenmiştir.

1. "RIZA" ve "TAHAKKÜM" ARASINDA ELEŞTİREL KURAM

Eleştirel kuram, devlet olgusuna diğer uluslararası ilişkiler teorilerinden farklı bir perspektiften yaklaşır ve onu uluslararası politikanın başlangıçtan gelen, sabit bir gerçek olarak ele almaz. Uluslararası ilişkilerde sosyolojik teorilerin artan etkisiyle devlet anlayışı yeniden şekillenmiştir. Yapı kavramının ön plana çıkmasıyla devlet tanımlamaları bu yapısal perspektifle birlikte değerlendirilmiştir. Eleştirel kuramcılar yapı ve devletin ayrı şekilde ele alınmasının yanlış olduğunu savunmuş ve bu iki kavramın birbirini sürekli olarak ürettiğini vurgulamışlardır (Yalvaç, 2005, s. 50).

Eleştirel kuramın bir türevi olan konstrüktivist teorinin öncüsü Alexander Wendt, yapı ve aktör ilişkisini farklı bir bakış açısıyla ele almaktadır. Wendt'e göre konstrüktivist teori uluslararası politikanın yapısal bir anlayışdır ve birkaç önemli özelliğe sahiptir: Devletler, uluslararası sistemin temel aktörleridir. Ancak bu aktörler sistemde yalnızca maddi faktörlerden değil aynı zamanda özneler arası anlamlar üzerinden şekillenir. Devletlerin kimlikleri ve çıkarları genellikle insan doğası ya da iç politikadaki dinamikler tarafından oluşturulmaktadır.

Wendt, Anthony Giddens'in "Yapılanma Teorisi"ni (Theory of Structuration) temel alarak bir analiz geliştirmektedir. Bu teoriye göre sosyal yapılar aktörler tarafından inşa edilirken aynı şekilde aktörler de bu yapılar içinde yeniden şekillenmektedir. Wendt bu etkileşimi "karşılıklı oluşturma" (mutual constitution) olarak tanımlar. Bu bağlamda aktörler ve yapılar birbirlerinden dışlanamaz; her iki unsur da birbirini şekillendirir (Wendt, 1987, s. 360). Wendt bu noktada realist kuramın devlet ve yapı arasındaki sosyal etkileşimi göz ardı ettiğini ileri sürer. Çünkü realist kuramcılar yapıların sosyal etkileşimle ortaya çıkan norm ve kurumlarla ilişkisini dikkate almazlar. Bunun yerine daha çok maddi yeterlilikler üzerinde durarak aktörlerin davranışlarının sabit olduğunu varsayarlar (Su, 2006, s. 47-48). Oysa Wendt aktörlerin davranışlar aracılığıyla normlar ve kurumlar oluşturabildiğini savunur ve bu süreçte kimlik ve çıkar kavramlarına odaklanır. Wendt'e göre devletler kimliklerini ve çıkarlarını belirler ancak bu kavramlar daha sonra devletin kendisini tanımlayan, ona yön veren faktörler haline gelir. Böylece devletler kimliklerini, çıkarlarını ve genel anlamda kendilerini yeniden üreterek ortaya çıkar. Ayrıca Wendt, uluslararası ilişkilerde anarşi kavramının toplum tarafından inşa edilen bir olgu olduğunu ileri sürmektedir (Wendt, 1992, s. 391-425).

Konstrüktivist teori esasen realist kuram ile eleştirel kuram arasında bir düşünsel köprü olarak ortaya çıkmıştır. Bu yaklaşım devleti uluslararası ilişkilerin temel aktörü olarak görürken

aynı zamanda devleti sosyal bir inşa olarak kabul eder. Bu özellikleriyle konstrüktivist teori eleştirel kurama daha yakın bir duruş sergiler. Robert Cox ise devleti kapitalizmin tarihsel gelişimi çerçevesinde şekillenen bir aktörü olarak ele alır. Bu aktör, toplumsal kuvvetlerin etkisiyle ortaya çıkan devlet formlarıyla etkileşim içindedir. Devlet formları da toplumsal kuvvetler tarafından şekillendirilmektedir. Cox'a göre üretim ilişkileri ile biçimlenen toplumsal kuvvetler devletin sadece egemenlik alanında değil aynı zamanda dünya düzeni üzerinde de etkili olabilir (Su, 2006, s. 49).

Eleştirel kuram Antonio Gramsci'nin hegemonya kavramını temel alarak önemli bir teorik çerçeve oluşturur. Aynı zamanda eleştirel kuram tarihselcilik anlayışıyla pozitivism ve ekonomik determinizme karşı bir duruş sergiler. Gramsci tarihin doğrusal ve öngörülebilir bir akışta olmadığını savunmuş ve tarihin gelişigüzel bir şekilde ilerlediğini kabul etmiştir. Bu bağlamda tarihsel görelilik yerine tarihsel özgüllüğe vurgu yapmıştır. Yapı ile ilgili görüşlerine baktığımızda ise yapıyı insanı baskı altına alan, onu pasifleştiren bir olgu olarak tanımlamıştır. Bu noktadan hareketle Gramsci, hegemonya kavramını insana özgürlük alanı tanıyan ve toplumsal ilişkilerde yeniden şekillenen bir süreç olarak ele almıştır. İtalyan Komünist Partisi'nin lideri olarak Gramsci Batı Avrupa ve Rusya'daki sosyalist devrimlerin başarısızlık sebeplerini incelemiş, kapitalist toplumların derinlemesine bir analizine ihtiyaç duyulduğunu ifade etmiş ve sosyalist devrimlerin başarısını sağlamak için yoğun çaba harcamıştır (Forgau, 2000, s. 189).

Gramsci hegemonya oluşumunda önemli bir rol oynayan kavramlardan biri olarak sivil toplumu ele almıştır. Ona göre sivil toplum, özel bir alanda faaliyet gösteren bir yapıdır ve bu alan yalnızca siyasi partiler, sendikalar ve medya kuruluşları ile sınırlı değildir; aynı zamanda kilise ve aile de bu kavramın içine dâhildir. Sivil toplum toplumsal sınıfların ekonomik, siyasi ve ideolojik güçler için mücadele ettiği bir "savaş alanı" olarak tanımlanır (Hall, Lumley ve Lennan, 1985, s. 8-9). Gramsci'ye göre yönetici sınıf, toplumu sadece zorlayıcı aygıtlar kullanarak değil, aynı zamanda rıza unsurlarını da devreye sokarak dönüştürür. Bu süreç toplumun üretim araçlarına rıza göstermesini sağlamayı hedefler. Devlet içindeki hegemonya yönetici sınıfın kültürü ve ideolojisinin sivil topluma aktarılmasıyla içselleştirilir. Bu aktarım medya, okullar, kiliseler ve aile gibi kurumlar aracılığıyla gerçekleştirilir. Ayrıca Gramsci devletin sadece siyasi toplumdaki değil aynı zamanda sivil toplumdaki oluşmuş bir bütün olduğunu savunmuştur. Ona göre siyasi toplum yalnızca burjuvazi olarak tanımlanan yönetici sınıftan ibaret değildir.

Gramsci'ye göre hegemonya, hâkim (lider) sınıfın egemenliğini ifade eder. Bu egemenlik diğer grupların çıkarlarını, önceliklerini ve günlük yaşam tarzlarını kontrol etme yoluyla elde edilir. Bir sınıf zor kullanarak değil rıza yoluyla diğer sınıflar arasında liderliği ele geçirecek hegemonya kurar. Bu süreç hâkim sınıfın ideolojisinin ve kültürünün toplumsal olarak kabul görmesiyle şekillenir (Aslan, 2022, s. 37-38).

Gramsci, hegemonya kavramını toplumsal yapılar içinde şekillenen dinamik bir süreç olarak ele alır. Ona göre ideolojik ve kültürel kabul görme toplumsal ve siyasi değişimlerin temel yapı taşlarından biridir. Bu çerçevede sosyal ve politik devrimler yaşayan toplumlar ancak hegemonik bir yapı kurarak toplumsal düzeni sağlama yoluna gidebilirler. Lider konumundaki devlet diğer toplumlar tarafından kültürel, ideolojik ve sosyal düzeyde örnek alınır. Gramsci'nin bu anlayışında "tarihsel blok" kavramı büyük önem taşır. Tarihsel blok, belirli bir dönemdeki toplumsal sınıflar arasındaki ittifakların bir yansımasıdır ve bu ittifakların oluşumunda aydınların önemli bir rolü vardır. Gramsci, toplumdaki aydınları iki farklı grupta incelemiştir. Birinci grup geleneksel entelektüeller olarak adlandırılan doktorlar, öğretmenler, avukatlar gibi mesleklerdeki bireyleri kapsar. Bu kişiler toplumsal hegemonya ve siyasi gücün uygulayıcıları olarak alt kademe işlevleri görürler. Diğer grup ise "organik entelektüeller"dir. Bu aydınlar toplumdaki bağımsız bir kimlik geliştirme kapasitesine sahip olup hükümet ile sivil toplum arasındaki ideolojik etkileşimi sağlayan bireylerdir. Bu grup toplumsal rızanın inşa edilmesinde en önemli rolü üstlenir (Su, 2006, s. 52). Ortaya çıkan yüksek kültür geleneksel entelektüeller aracılığıyla halkın geneline yayılır ve bu süreç tarihsel blok adı verilen ittifakın bir parçası olarak örgütlenir. Gramsci'nin bu

modelinde organik ve geleneksel entelektüeller arasında kurulan bağlar hegemonya kurma sürecinin temel unsurlarını oluşturur (Cox, 1983, s. 162-175).

Bir diğer önemli nokta hegemonya kavramının statik bir niteliğe sahip olmadığı hususudur. Buna göre sürekli olarak yeni sınıfların ve düşüncelerin ortaya çıkacağı kabul edilir. Hegemonya sürecinin toplumun alt sınıflarındaki bireylerin rızasının alınarak şekillendiği de bir gerçektir. Ancak zaman zaman doğrudan güç kullanımıyla da hegemonya kurulabilir. Gramsci'nin bakış açısına göre hegemonyanın kurulması rıza ve onayın birleşiminden meydana gelir (Anderson, 2002, s. 7-8).

Robert Cox, Gramsci'nin hegemonya kavramını uluslararası ilişkilere uyarlamıştır. Bu minvalde Gramsci'nin temel görüşlerinden yola çıkarak devletin uluslararası ilişkilerdeki ana aktör olduğunu savunmuş, sivil toplumun da bu süreçte önemli bir yer tuttuğunu vurgulamıştır. Ancak burada belirtilmesi gereken önemli bir nokta Cox'un devlet anlayışının realist kuramın devlet anlayışından farklı olmasıdır. Cox'a göre devlet, sadece bürokratik ve askeri yapılarla sınırlı bir organizasyon değildir; aynı zamanda toplumsal olayların yaşandığı ve hegemonyanın şekillendiği bir alandır. Buna göre Cox'un hegemonya anlayışı realist hegemonya anlayışından önemli bir ayrım gösterir. Realist kuramcılar hegemonyayı güç ve egemenlik üzerinden tanımlarken Cox, hegemonya kavramını tarihsel materyalizm çerçevesinde üretim ilişkileri üzerinden ele alır.

Cox, tarihsel materyalizmin neorealizmi dört açıdan düzelttiğini savunur. İlk düzeltme diyalektik anlayışa yöneliktir. Cox, diyalektiği iki farklı düzeyde inceler: mantık düzeyi (level of logic) ve gerçek tarih düzeyi (level of real history). Mantık düzeyi, gerçeği araştırmaya yönelik bir yöntemken gerçek tarih düzeyi farklı kalkınma biçimlerinin her zaman var olduğunu kabul eder. Ayrıca Cox, tarihsel materyalizmin devletin yanı sıra sivil toplum kavramını da içine almasının realist kuramdan önemli bir ayrım oluşturduğunu belirtir (Su, 2006, s. 55). Bunlara ek olarak bu anlayışta tarihsel materyalizm, kültürel ve siyasi etkinlikleri sivil toplumda içselleştirerek incelemeye çalışırken neorealizm, devletin eylemlerine engel teşkil eden bir faktör olarak sivil toplumu görür (Cox, 1983, s. 96). Son olarak tarihsel materyalizm, devlet ve toplum ilişkisini üretim süreçlerine dayandırır. Cox'a göre devlet ve toplumun gücü esasen üretim ilişkilerine dayanır. Tarihsel materyalizm bu ilişkileri çözümleyerek toplumsal ve politik güç dinamiklerini anlamaya çalışırken neorealizm ise üretim ilişkilerini göz ardı eder ve yalnızca devletin askeri ve bürokratik gücüne odaklanır.

Cox'a göre hegemonya "devletler ve "devlet dışı aktörler tarafından oluşturulan yapılar bütününe nüfuz eden değerler ve anlayış biçimi" şeklinde tanımlanır. Bu anlamda hegemonya kabul görmüş ve rızaya dayalı bir zihinsel süreçtir. Realist kuram hegemonya anlayışında devletin egemenliğini vurgularken eleştirel kuram ise hegemonik sürece maruz kalanları yani nesneyi odak noktası olarak alır. Ayrıca eleştirel kuramda "zor" ve "rıza" kavramları bir arada ele alınarak hegemonya sürecinin bu iki unsurun birleşimi olduğuna dair bir görüş bulunur. Ancak bu bağlamda "rıza" kavramı daha önemli bir yer tutar. Çünkü yalnızca zor kullanarak dayatılan bir güç ilişkisi hegemonya olarak kabul edilmez. Hegemonya temelde altyapı, sistem ve toplumsal birikime dayanarak şekillenir.

Cox; maddi kapasite, fikirler ve kurumlar arasında sürekli bir etkileşim olduğunu belirtir ve bu unsurlar arasındaki ilişkinin karşılıklı olduğunu vurgular. Maddi kapasite yalnızca üretim gücü değil aynı zamanda yok etme potansiyelini de kapsayarak devletin zenginliklerinin tümünü içerir (Cox, 1981, s. 126-155). Bu zenginlikler teknolojik gelişmelerle birlikte dönüştürülebilir hale gelmiştir. Cox ayrıca fikirlerin iki temel biçimde var olduğunu ifade eder: öznel arası anlamlar (intersubjectivity) ve kolektif imajlar. Öznel arası anlamlar insanoğlu tarafından sürekli olarak yeniden üretilen ve toplumsal anlamlar taşıyan kavramlardır. Örneğin, devlet kurumu belirli bir tarihsel dönemin yanıtı olarak şekillenen bir tarihsel tasarımdır. Kolektif imajlar ise farklı toplulukların farklı görüşlerinden oluşur ve bu görüşler zaman içinde

birbirleriyle rekabet eder. Bu açıdan özneler arası anlamlar ortak özellik taşıyan olguları ifade ederken, kolektif imajlar çeşitli ve birbirine zıt olan bakış açılarını yansıtır.

Cox'a göre kurumsallaşma bir araçtır ve belirli bir düzenin istikrarını ve sürekliliğini sağlamak amacıyla gösterilen çabaların sonucudur. Kurumlar belirli bir tarihsel yapının ve güç ilişkilerinin ürünüdür. Cox, kurumsallaşma ile hegemonya arasında güçlü bir bağ olduğunu savunur. Ona göre kurumlar devletin gücünü daha az doğrudan kullanmasına olanak tanır ve böylece güç kullanımını minimize eden mekanizmalar içerir. Ayrıca hegemonyanın içselleştirilmesi sürecinde çevre ülkelerin elitlerinin sisteme entegre edilmesi ve karşı-hegemonik fikirlerin gelişmesini engelleyen bir rol üstlenir. Bu şekilde hegemonya yalnızca zorla değil aynı zamanda fikirlerin ve kurumsal yapının yayılması yoluyla da pekiştirilir (Cox, 1983, s. 162-175).

Cox hegemonya kuran ülkelerin tarihine bakarak bu ülkelerin ekonomik ve sosyal alanda büyük devrimler geçiren toplumlar oldukları sonucuna ulaşmıştır. Ona göre bu devrimler yalnızca iç siyasi, ekonomik ve sosyal yapıları dönüştürmekle kalmaz; aynı zamanda devletin ötesinde bir güç doğurarak ulusal sınırları aşar. Böylece hegemonya ilk etapta devrimin gerçekleştiği ülke içinde ardından da sınırları aşarak küresel bir etki yaratır. Bugün teknolojik ilerlemeler üretim ilişkilerinde önemli değişikliklere yol açmıştır. Bu süreç başlangıçta merkez ülkelerde, ardından ise çevre ülkelerde yayılmaya başlayan hegemonik bir etkinin varlığını gözler önüne sermektedir.

Cox uluslararası ilişkileri 1845 ile 1990 yılları arasında dört farklı döneme ayırmıştır. İlk olarak 1845-1875 ve 1945-1965 yıllarını dünya sisteminde bir hegemon gücün var olduğu dönemler olarak tanımlamıştır. Diğer yandan, 1875-1945 ve 1965-1990 yılları arasında ise herhangi bir hegemonik gücün bulunmadığı zaman dilimleri olarak değerlendirilmiştir. 1845-1875 yılları Britanya'nın askeri üstünlüğü, altın standardı ve serbest ticaret gibi ekonomik politikalarıyla güçlü bir hegemonya kurduğu bir dönemdir. Cox 1875-1945 arasındaki dönemin hegemonik bir gücün eksik olduğu bir zaman dilimi olduğunu belirtir ve bu durumu Britanya'ya karşı artan meydan okumalar, altın standardından vazgeçilmesi ve artan korumacılıkla açıklar. 1945-1965 yıllarında ise Amerika Birleşik Devletleri, Britanya'nın hegemonya modeline benzer şekilde küresel bir hegemon güç olarak yükselmiştir. Ancak 1965 sonrası altın-dolar standardının sona ermesi ve Vietnam Savaşı gibi faktörler ABD'nin tam anlamıyla küresel hegemonya kurmasını geciktirmiştir. 1980'lerden itibaren küreselleşme ve ekonomik kurumların evrimi ABD hegemonyasının küresel düzeydeki etkisini arttırmış olsa da tam hegemonya ancak 1990'lara geldiğinde sağlanabilmiştir.

Nihai olarak bakıldığında Cox, hegemonyanın devamlılığını sağlamak için uluslararası kuruluşların rolünün kritik olduğunu vurgulamıştır. Bu kuruluşlar hegemon gücün görüşlerinin küresel çapta benimsenmesini ve meşruiyet kazanmasını sağlayarak karşıt görüşlerin dışlanmasında önemli bir işlev görürler. Özellikle IMF ve Dünya Bankası gibi küresel organizasyonların hegemon ekonomik bakış açısının tüm dünyada yayılmasında büyük bir etkisi olduğunu belirtmiştir. Cox'a göre bu tür kurumlar hegemonya süreçlerinin küresel düzeyde pekişmesine ve sürdürülebilir olmasına katkıda bulunmuşlardır (Arrighi, 2000, s. 62).

2. 11 EYLÜL 2001'DEN GÜNÜMÜZE ABD DIŞ POLİTİKASI

2.1. George W. Bush Dönemi

11 Eylül 2001'de gerçekleşen terör saldırıları ABD tarihi ve uluslararası dış politika açısından önemli bir dönüm noktası olmuştur. New York'taki Dünya Ticaret Merkezi ve Washington D.C.'deki Pentagon'a yapılan bu saldırılar dönemin ABD Başkanı George W. Bush'un küresel teröre karşı uzun süreli bir savaş başlatacağına dair mesajlar vermesine yol açmıştır (Akıner, 2004, s. 133-142). Bu dönemde ABD dünya genelindeki ülkelere "küresel teröre" karşı "ya bizimle olacaksınız ya da bize karşı" şeklinde net bir mesaj vermiştir. Bu yaklaşım El-Kaide'ye destek sağladığı düşünülen Afganistan yönetimine ve bu ülkeye yardım eden diğer bölgesel aktörlere yönelik güçlü bir baskı unsuru olmuştur. Bush aynı zamanda Irak,

İran ve Kuzey Kore'yi de "şer eksenini" olarak tanımlayarak ileride yapılacak askeri operasyonlar için zemin hazırlamıştır.

Bu dönemde hegemonya anlayışının değiştiği ve asimetrik güçlere sahip grupların dünya için yeni bir tehdit oluşturduğu vurgulanmıştır. Özellikle Soğuk Savaş sonrası dönemde geçerli olan neoliberal yöntemlerle bu tür gruplarla mücadele etmenin mümkün olmadığı belirtilmiş ve neo-emperyal bir dış politika yaklaşımının benimsenmesi gerektiği savunulmuştur. Bu bağlamda Bush yönetimi Soğuk Savaş dönemi stratejilerinden sıyrılmayı ve daha saldırgan bir dış politika izlemeyi hedeflemiştir. ABD'nin hegemonik gücünü daha agresif bir şekilde sürdürebilmek için 2002 yılında açıklanan Ulusal Güvenlik Stratejisi'nde kendi adını taşıyan doktrini benimsemiştir. Bu doktrinde ABD'ye yönelik herhangi bir potansiyel tehdiye karşı "ön alma" (preemption) ve "önleme" (prevention) stratejilerinin uygulanacağı belirtilmiştir (Cural, 2011, s. 131-132).

ABD dış politikasının bu aşamaya evrilmesinin öncüsü olan Yeni Muhafazakârlar, BM Antlaşması'ndaki (Madde 51) meşru müdafaa hakkını daha önce hiç görülmemiş bir şekilde genişletmeyi ve gelecekteki Afganistan ve Irak operasyonlarına meşruiyet kazandırmayı hedeflemişlerdir. Ancak geliştirdikleri bu yeni stratejik kavramlar uluslararası hukukun geleneksel anlayışlarına aykırı olduğu için küresel kamuoyu tarafından hiçbir zaman kabul görmemiş ve tatmin edici bulunmamıştır.

Esasında 11 Eylül 2001 tarihine kadar Bush dönemi dış politikası iki farklı evrede cereyan etmiştir. Saldırıları kadar liberal çerçevede daha temkinli ve ılımlı bir dış politika izleyen Bush saldırıların ardından realist bir anlayışa bürünerek saldırgan bir dış politika anlayışına yönelmiştir. Bu dönemde Clinton yönetiminden bu tarihe kadar savunulan liberal temelli politikalar (demokratik barış ve uluslararası adalet) tamamen terk edilmiş ve askeri güç kullanımının önündeki tüm engeller kalkmıştır. Bush ve ekibi Pax-Americana'yı kalıcı hale getirmek için attıkları adımlarla realist teorinin güç odaklı siyaseti doğrultusunda hareket etmişlerdir. Ayrıca Afganistan ve Irak'ta gerçekleştirilen askeri operasyonlar uluslararası siyasette anarşinin egemen olduğu ve değişmeyen tek aktörün devletler olduğu anlayışını pekiştirmiştir. Bu dönemde uluslararası hukuk devlet dışı aktörlerin görüşlerine yer vermeksizin devre dışı bırakılmıştır.

Afganistan'a yönelik yapılan operasyon Taliban'ın El-Kaide'ye destek verdiği iddiası ile hızla başlatılmıştır. Ancak bu operasyonun uluslararası hukuka aykırı olduğu kısa sürede ortaya çıkmıştır. Bush yönetimi Taliban'ı El-Kaide ile ilişkilendirerek Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nden (BMGK) meşru müdafaa hakkı talep etmiştir. Objektif olarak değerlendirildiğinde BM Antlaşması'nın 51. Maddesi'nin, bir ülkenin saldırıya uğraması durumunda savunma hakkını saklı tuttuğu tartışılmaz bir gerçektir. 12 Eylül 2001 tarihinde BMGK'da 1368 sayılı kararla ABD'ye meşru müdafaa hakkı tanıdığıdır. Ancak bu kararda saldırının faileri açıkça belirtilmemiştir. Ayrıca 28 Eylül 2001'de kabul edilen 1373 sayılı BMGK kararı terörizme karşı mücadele çağrısı yapmış olsa da askeri operasyonlara onay verilmemiştir. Bu kararda doğrudan Afganistan veya Taliban yönetimine dair bir ifadeye yer verilmemiştir. BM Genel Sekreteri Kofi Annan'ın Afganistan'a yönelik operasyon önerisi de reddedilmiştir. Bununla birlikte Taliban yönetiminin diplomatik çözüm arayışları ve ilişkileri düzeltme yönündeki girişimleri Bush yönetimi tarafından reddedilmiştir (Özkan, 2002, s. 244-250).

Yukarıda bahsedilen politikalara paralel olarak II. Körfez Savaşı Bush Doktrini çerçevesinde (önleyici ve önalıcı savaş stratejisi) Irak'ın kitle imha silahları ve nükleer silah geliştirme kapasitesi nedeniyle dünya için bir tehdit oluşturduğu bahanesiyle başlatılmış bir operasyondur. Ayrıca Saddam Hüseyin yönetiminin El-Kaide terör örgütüyle olan ilişkisi de bu müdahalenin gerekçelerinden biri olmuştur (Kurtbağ, 2010, s. 291). Ancak bu operasyon BM çatısı altında alınan bir karar olmaksızın yapılmış ve ABD'nin uzun yıllardır yakın müttefiki olan birçok Batılı ülkenin karşı çıkmasına neden olmuştur. Bush ve Blair yönetimleri 8 Kasım 2002 tarihinde BM'ye Irak'a son bir uyarı yapılarak silahsızlanma yükümlülüklerini yerine getirmesi için baskı yapılmasını sağlamışlardır. Bu çerçevede BM denetimi altında bir heyet gönderilmesi kararlaştırılmış, ancak operasyon için doğrudan onay alınmamıştır. Bush yönetimi BMGK'nın

kararını Irak'a karşı askeri bir müdahale için meşru bir dayanak olarak kullanmış ve tüm uluslararası itirazlara rağmen saldırıyı gerçekleştirmiştir (Lefebvre, 2004, s. 66).

Sonuç olarak bu operasyon Yeni Muhafazakâr ideolojik olarak şekillenen yeni dış politika anlayışının bir parçası olarak hegemonya kurma yolunda güç kullanımına dayalı bir stratejiye dönüşmüştür. Bu strateji önceki "uluslararası meşruiyet" ve "rıza" temelli yaklaşımlardan uzaklaşarak "zor" ve "tahakküm"e dayalı bir hegemonya modeline yönelmiştir. Irak'ın işgalinin gerekçeleri olarak sıralanan Saddam'ın kitle imha silahları geliştirmesi, El-Kaide ile ilişkisi ve BM kararlarına uymaması gibi sebepler birer birer çürütülmüştür (Tanner, 2005, s. 325-327). 2004 yılı başlarında CIA uzmanı David Kay tarafından hazırlanan rapor Irak'ta hiçbir kitle imha silahı bulunmadığını gözler önüne sermiştir. Saddam Hüseyin yönetimi zaten BM silah denetçilerine her zaman tam erişim sağlama taahhüdünde bulunmuştu. Ayrıca El-Kaide ile Saddam yönetimi arasındaki bağlantıya dair hiçbir somut kanıt da ortaya konulamamıştır. Savaş sonrasında yapılan uluslararası denetimler de bu iddiaların asılsız olduğunu kanıtlamıştır (Johnson, 2005, s. 83).

Genel olarak Bush dönemine dair bir değerlendirme yapıldığında, 11 Eylül 2001 saldırılarının hem ABD tarihi hem de uluslararası toplum için bir dönüm noktası olduğu açıkça görülmüştür. Bu tarihten sonra Bush yönetiminin dış politika stratejileri özellikle Yeni Muhafazakâr akımın etkisiyle daha saldırgan ve agresif bir yön almış; uluslararası teamüller, hukuk ve kurumlar genellikle göz ardı edilmiştir. 11 Eylül saldırıları Soğuk Savaş'ın ardından kurulan uluslararası düzeni köklü bir şekilde sarsmış ve bu dönemde var olan düzeni tamamen çöktürmüştür. Soğuk Savaş'ın bitimiyle küresel bir düşmandan yoksun kalan ABD yeni bir tehdit arayışına girmiştir ve bu noktada El-Kaide gibi terörist organizasyonlar bu boşluğu doldurmuştur. 11 Eylül sonrasında, "radikal İslamcı terörist gruplar" ve "kökten dinci" oluşumlar ABD'nin hegemonyasını tehdit eden en büyük engel olarak tanımlanmıştır. Bu çerçevede, geçmişteki "rıza"ya dayalı liberal hegemonya anlayışı, yerini daha baskıcı, zorlayıcı ve tahakküm odaklı bir "emperyalist" yaklaşıma bırakmıştır. Bu değişim dünya çapında ABD'nin dış politikasını ve küresel gücünü yeniden şekillendiren önemli bir dönemin başlangıcını işaret etmiştir.

2.2. Barack Hussein Obama Dönemi

Cumhuriyetçi Bush yönetiminin iki dönem boyunca uyguladığı saldırgan dış politika ABD'nin uluslararası alandaki hegemonyasına karşı tepkilerin artmasına ve küresel meşruiyetin sorgulanmasına yol açmıştır. Bush'tan sonra göreve gelen Demokrat Başkan Obama iktidara gelmeden önce bu olumsuz algıların yanı sıra İran'ın nükleer kapasitesi, Irak ve Afganistan'daki süregelen savaşlar, Çin ve Rusya'nın küresel anlamda artan etkisi ve 2008 finansal krizi gibi dış politika zorluklarıyla da karşı karşıya kalmıştır. Bu olumsuz koşullar altında göreve başlayan Obama uluslararası ilişkilerde ABD'nin yeniden itibar kazanması için önemli adımlar atmayı hedeflemiştir. İlk hedef olarak dış politikada "yumuşak güç" anlayışını benimsemiştir. Bu minvalde realist bir bakış açısına dayalı, güç odaklı, tek yanlı ve müdahaleci politikalarından uzaklaşarak ılımlı, işbirliğine dayalı ve diplomasiye açık; uluslararası kurumlar ve hukuk çerçevesinde hareket etmeyi tercih eden liberal bir dış politika çizgisi izlemiştir (Nisan, 2014, s. 66-86).

Obama'nın dış politika anlayışı özellikle ikili ilişkilerde zıt görüşlere sahip ülkelerle bile diyalog ve müzakere yolunun kullanılabileceğini savunan, Ortadoğu başta olmak üzere birçok bölgede artan ABD karşıtlığını azaltmada etkili olmuştur. Diyalog ve uzlaşma temelli "rıza odaklı" liberal politikalar ABD'nin uluslararası imajının yeniden inşa sürecinde etkili bir yöntem olarak belirlenmiştir.

Obama dönemi Bush yönetiminin "hata"larını düzeltmeye yönelik adımlarla başlamıştır. İlk olarak Bush'un Irak'taki askeri müdahalesinin bir hatası olarak görülen ve Afganistan operasyonunda da ABD'nin aleyhine gelişen askeri varlık azaltılmıştır. Bu hamle iç ve dış politikada Obama yönetimine olan desteği artırırken, Afganistan'a odaklanmayı ve bu ülkeyle

olan ilişkileri yeniden şekillendirmeyi mümkün kılmıştır. Bu süreçte Irak'tan çekilme yönünde atılan liberal adımlar Afganistan'a yönelik yaklaşımda ise daha realist ve güç odaklı bir politikayı beraberinde getirmiş ve Obama yönetiminin dış politikadaki ikiyüzlülüğünü gözler önüne sermiştir. 2009 yılında Afganistan'daki askeri varlığın artırılması ve 2011 yılında açıklanan Terörle Mücadele Stratejisi'nde operasyonların sürekliliği bu zıt politikaların en belirgin örneklerinden olmuştur.

Obama Dönemi'ndeki uluslararası siyasette uygulanan zıt politikaları anlamak için "akıllı güç" (smart power) kavramı oldukça açıklayıcı olmuştur. Bu kavram sorunların çözümünde bazen ekonomik, kültürel ve diplomatik yöntemlerin kullanılabileceğini savunurken, gerektiğinde askeri gücün de devreye sokulmasını önerir. Bu strateji aynı zamanda uluslararası alanda hem işbirliğine dayalı diplomatik çözüm yollarını hem de gerektiğinde baskı ve askeri güç kullanımıyla ilgili bir dengeyi ifade eder. Obama yönetimi de bu esnek yaklaşımı benimseyerek sorunlara farklı açılardan çözüm aramıştır.

Obama döneminde Ortadoğu'da yaşanan en önemli gelişmelerden biri 18 Aralık 2010 tarihinde Tunus'ta başlayan ve ardından domino etkisiyle diğer Arap ülkelerine yayılan halk hareketleri olmuştur. Arap Baharı olarak bilinen bu süreç ABD dış politikasının etkinliğinin sınındığı bir dönem olarak kabul edilmiştir. Ancak Obama bu dönemde de Irak ve Afganistan politikalarında olduğu gibi çelişkili ve tutarsız bir yaklaşım benimsemiştir. Örneğin; Tunus, Libya, ve Suriye'deki halk hareketleri desteklenirken, Bahreyn'de hükümeti dolaylı olarak desteklemiş ve bu da ABD'nin ikili tutumunu ortaya koymuştur. Anlatılanlara ek olarak Mısır'da halk hareketlerinin nasıl gelişeceği son ana kadar dikkatle izlenmiş ve sonunda yapılan açıklamalarla halka destek verilmiştir. Ancak aynı ülkede demokratik yollarla seçilmiş bir yönetimin askeri darbeye devrilmesine karşı herhangi bir açıklama yapılmamıştır (Mardell, 2013). Bu tutum Obama yönetiminin dış politika yaklaşımında belirgin bir çelişki yaratmıştır.

Arap Baharı sürecinde en çok dikkat çeken konu ABD'nin genellikle uluslararası aktörler veya kurumlar üzerinden sorunları çözmeye çalışması olmuştur. Bu yaklaşım çoğu zaman dış politikada "pasif " ve "ürkek" bir tavır sergilenmesine yol açarak hegemonyanın sorgulanmasına sebebiyet vermiştir. Aynı zamanda uluslararası alanda "rıza" ve "meşruiyet" sağlama çabası oyun kurucu rolünü diğer aktörlerin eline bırakmış ve ABD'nin "geriden gelen lider" olarak anılmasına neden olmuştur. Örneğin; Libya'da, BM çatısı altında alınan kararlar ve ardından gerçekleştirilen askeri müdahalede Fransa ve Birleşik Krallık öncülük etmiştir. Obama, Irak'taki olumsuz deneyimlerden sonra daha temkinli bir yaklaşım benimsemiş ve bölgeye müdahale konusunda çekimser kalmıştır. Bu tutum Cumhuriyetçi partinin sert eleştirilerine yol açarken Ortadoğu'daki diğer küresel güçlerin nüfuz kazanmasına zemin hazırlamıştır.

Suriye'deki halk hareketlerine ilişkin olarak Obama yönetimi önceki dış politika yaklaşımlarına benzer bir tutum izlemiştir. Esad'a karşı halk hareketini desteklemek amacıyla BM, AB ve Arap Birliği gibi uluslararası kuruluşlar devreye sokulmuş, Rusya ve Çin'in vetoları uluslararası hukuka dayalı ambargoların önüne geçmiştir. Bu durum uzun vadede aktif bir müdahaleye engel olarak uçuşa yasak bölge ya da güvenli bölge oluşturulması gibi önlemlerin hayata geçirilmesini zorlaştırmıştır. Nihai olarak Rusya ve Çin bölgedeki etki alanı genişleterek nüfuz sahibi olan aktörler olarak ön plana çıkmışlardır. Obama'nın Arap Baharı'na yönelik izlediği bu pasif dış politika Cumhuriyetçi görüşün haklı eleştirilerinin ötesinde onun stratejik vizyonunu ve istikrarlı bir yaklaşım sergilediğini de ortaya koymuştur. Obama'nın liberal dış politika anlayışı uzlaşma, diyalog ve diplomatik yöntemleri ön plana çıkararak sorunların çözülmesinde uluslararası kurumların etkin bir şekilde kullanılmasına ve askeri müdahalelerden kaçınılmasına odaklanmıştır. Bu yaklaşım hegemonyanın rıza, uluslararası meşruiyet ve kabul aracılığıyla sağlanmasını hedeflemiştir. Lakin daha önce de belirtildiği üzere vekil aktörler üzerinden geliştirilmeye çalışılan sığ ve ürkek anlayış başka aktörlerin sahneye çıkmasına neden olmuştur.

Obama Dönemi'nde özellikle İran ekseninde geliştirilen dış politika Bush yönetiminin realist ve çatışma odaklı yaklaşımından farklı olarak liberal ve ılımlı bir yol izlenmesini hedeflemiştir. Bu doğrultuda müzakere ve diplomasiye dayalı, diyalog kanallarını açık tutmaya özen gösteren bir politik anlayış benimsenmiş, tek taraflı kararlar yerine BM çatısı altında uluslararası konsensüs sağlanarak çözümler aranmıştır. Başkanlık kampanyasında Cumhuriyetçi rakibi McCain'in eski danışmanı Henry Kissenger'ın İran ile ilişkilerde diyalog yönteminin en uygun çözüm yolu olduğuna dair görüşünü desteklemesi Obama'nın bu politika doğrultusunda karşı cenahın desteğini aradığına işaret etmiştir. Ancak Obama, göreve geldikten sonra kamuoyunda İran ile ilişkilerde oluşturulan ılımlı hava kısa süre içinde değişerek sert bir yaklaşıma bürünmüştür. Bu çerçevede BMGK'da İran'a yönelik yaptırımlar içeren kararlar Rusya ve Çin'in de onayıyla kabul edilmiştir. Bu gelişme Obama yönetiminin diplomasi konusunda elde ettiği başarı olarak kaydedilmiştir. İran özelinde liberal bir dış politika izleyen Obama ikili ilişkilerde beklenen ilerlemeyi sağlayamasa da uluslararası toplumun iş birliğini teşvik etmek adına önemli adımlar atmıştır. BM çatısı altında uygulanan yaptırımlar İran'ın petrol gelirlerini yarı yarıya düşürmesine rağmen finansal ve ekonomik yaptırımlar gibi askeri önlemler içermeyen politikalar İran'ın bölgedeki etkisinin artmasını engelleyememiştir (Özdemir, 2021, s. 741-782). Bu durum Cumhuriyetçi görüşün tek taraflı, şahin politikalarının hegemonya kurma ve sürdürme konusunda daha etkili olduğunu göstermiştir. Obama'nın "rıza" ve "meşruiyet" temelli liberal politikaları ise barışçıl ve ilkeli bir yaklaşım sergilemesine rağmen pratikte hedeflere ulaşmada zorluklarla karşılaşmıştır. Ayrıca Cumhuriyetçi realist anlayışın Machiavelli'nin "amaca giden her yol mübahtır" görüşüne dayanarak daha pragmatik bir yaklaşım sergilediği ve sonuç odaklı bir dış politika izlediği gözler önüne serilmiştir.

Obama başkanlık görevine başladığında küresel anlamda ilişkilerin normalleşmesi yönünde büyük beklentiler vardı. Rusya da bu beklentilerin içinde önemli bir yer tutuyordu. Obama İran'a karşı izlediği dış politikada olduğu gibi Rusya ile de nükleer silahların azaltılması, Afganistan'da yaşanan mevcut durum ve diğer uluslararası meselelerde işbirliği yapma adına iyimser bir tutum sergilemişti (Pifer, 2011, s. 111-123). Bu, iki ülke arasında daha güçlü bir işbirliğinin temellerinin atılacağı yönünde bir umut doğurmuştu. Ancak Putin'in Rusya'da başkanlık koltuğuna dönmesinin ardından, özellikle Suriye'de Esad'a verilen güçlü destek iki ülke arasındaki derin görüş farklılıklarını ortaya çıkardı. Bu durum başlangıçtaki iyimser atmosferi hızla bozarak ilişkilerdeki normalleşme sürecini olumsuz etkiledi. Obama'nın krize uluslararası hukuk, diplomasi ve uzlaşma eksenindeki pasif yaklaşımı Rusya'nın Suriye'deki pozisyonunu güçlendirirken aynı zamanda bölgedeki nüfuzunu artırmasına olanak tanımıştır. Bu çerçevede kuramsal bir değerlendirme yapıldığında eleştirel kuramda esasları çizilen "rıza" ve "meşruiyet" kavramları hegemonyanın inşa edilmesi ve sürekliliği için temel unsurlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu kavramlar hegemonik iktidarın sağlanmasında ve korunmasında gerçekten hayati öneme sahiptir. Ancak Obama'nın dış politikasındaki temel sorun bu teorik hedeflerin uygulamada karşılık bulamamasıydı. Uluslararası kurumlar aracılığıyla alınan kararlar etkili bir şekilde uygulanamamış, Obama'nın liderlik yeteneğini zayıflatarak belirsiz bir politika ortaya çıkarmasına neden olmuştur. Cumhuriyetçi kanadın bu dönemde ABD hegemonyası özelinde getirdiği eleştiriler haklılık payı içerse de hedefe ulaşmak için çatışmacı ve tek taraflı kararlar alınması gerektiği yönündeki görüşleri hatalıdır. Çünkü liberal politikalar benimsenerek de uluslararası kurumlar ve toplum konsolide edilebilir ve bu yönde etkili kararlar alınabilirdi. Obama'nın bu yöndeki eksikliği lider ve hegemon bir ülkenin gerektirdiği rolü üstlenmeyip politikalarını perde arkasında vekil aktörler aracılığıyla geliştirme çabası olmuştur.

Bu dönemde Rusya ile ilişkilerde krize yol açan önemli gelişmelerden biri Rusya'nın Kırım'ı işgali olmuştur. Kırım, İngiliz jeopolitikçi John Mackinder tarafından kara hakimiyeti teorisinde "kalpgâh" olarak tanımlanmış, siyaset bilimci Zbigniew Brezezinski ise Ukrayna'sız bir Rusya'nın küresel bir imparatorluk kuramayacağını belirtmiştir (Kılıç, 2022). Bu çerçevede bölgenin jeopolitik konumu krizin derinleşmesine neden olmuş ve Obama'nın uygulamaya çalıştığı ekonomik ve diplomatik kısıtlamalar yetersiz kalmıştır. Rusya, Batı'nın kendisine

uyguladığı izolasyon politikalarından sıyrılmayı başarmıştır. Obama'nın ekonomik ve diplomatik kısıtlamalar aracılığıyla uyguladığı politikalar Batı'nın Putin yönetimine karşı bir araya gelmesini ve birlikte hareket etme kararlılığını gösterse de Moskova'nın Karadeniz'deki karasuları ve deniz yetki alanını genişleterek enerji geçiş hatlarını kontrol altına almasının önünü açmıştır. Bu durum "ABD hegemonyası"na karşı meydan okuma anlamına gelmiştir. Sonuç olarak Obama'nın Liberal politikalarının bu bölgedeki etkisi sınırlı kalırken, Rusya'nın uluslararası toplumu karşısına alarak uyguladığı askeri ve Realist politikalar daha başarılı olmuştur (Tarakçı, 2014).

Yukarıda bahsedilen politikalara paralel olarak Obama dönemindeki Çin politikası da diğer küresel güçlere karşı izlenen stratejilerle benzer bir doğrultuda ilerlemiştir. Çin'e yönelik de ılımlı bir yaklaşım benimsenmiş ve bu çerçevede stratejik bir dengeleme politikası oluşturulmaya çalışılmıştır. Obama, Çin'in küresel potansiyelinin farkında olarak bazen "yumuşak" bazen de "sert" güç kullanarak iki ülke arasındaki dengeyi kurmaya çalışmıştır. Ancak bu çabaların uzun vadede istenilen başarıyı sağlayamadığı gözlemlenmiştir.

Güney Çin Denizi iki ülke arasındaki ilişkilerin şekillenmesinde kritik bir rol oynamıştır. Bölgenin jeopolitik önemi ve yüksek ticaret hacmi, bu durumun başlıca sebepleri arasında yer almıştır. Çin'in bölgedeki adalar üzerinde hak iddia etmesi ve hava savunma bölgesi ilan etmesi Obama yönetimini endişelendirmiştir. Bunun üzerine Obama, Çin'in yakın çevre komşularıyla ekonomik, siyasi ve askeri ilişkilerini güçlendirmeyi tercih etmiştir. Bu stratejiyle Asya-Pasifik bölgesinde Çin'in yükselişinin dengeleyebileceği düşünülmüştür. Ancak bu yaklaşım, Çin'in küresel hegemonya karşısındaki yükselişini engelleyememiş ve Çin, potansiyel bir rakip olarak yükselmeye devam etmiştir (Şen, 2024, s. 72-98).

Çin ile ilişkilerde politikanın seyrini belirleyen diğer aktörlere bakıldığında İran ve Rusya'nın ön plana çıktığı görülmüştür. Obama, Çin'i stratejik bir rakip olarak görmekle birlikte Rusya'nın küresel düzeydeki etkisini sınırlamak için potansiyel bir müttefik olarak tanımlamıştır. Çin'in Asya-Pasifik bölgesindeki etkisini dengelemek adına Rusya'nın yükselen güç olması engellenmeye çalışılırken, ekonomik ve diplomatik alanda etkisiz bırakılması hedeflenmiştir. Rusya'nın özellikle enerji ve askeri gücü ABD ve Çin arasındaki ilişkileri dengeleyici bir unsur olarak işlev görmüştür. Obama'nın Rusya'ya karşı daha sert bir tutum sergileyip Çin ile daha pragmatik ilişkiler kurması bu iki ülkenin küresel pozisyonlarını etkileyen bir dengeleme stratejisi olarak değerlendirilmiştir.

Obama döneminin Çin dış politikasına İran perspektifinden bakıldığında ikili ilişkilerin bir dengeleme politikası olarak öne çıktığı görülmüştür. Obama, İran ile nükleer anlaşmayı imzalayarak bu ülkenin küresel sisteme entegrasyonunu sağlamak istese de Çin'in İran ile olan güçlü ekonomik bağları ve stratejik çıkarları ABD'nin İran üzerindeki etkisini sınırlamıştır. Çin bu süreçte hem kendi ekonomik çıkarlarını gözetmiş hem de küresel enerji ticaretindeki etkinliğini artırmıştır. Obama Çin'i bu ilişkilerde fazla baskılamamış ancak bu durum ABD'nin Orta Doğu'daki politikalarını etkilemiştir.

Nihai olarak Obama'nın iki dönem Çin politikası ekonomik baskılar ve dengeleme stratejileriyle şekillenmiştir. Özellikle Çin'in para birimi Yuan'ı değer kaybettirme, ihracat kısıtlamaları ve enerji kaynaklarına erişimin sınırlandırılması gibi yöntemler kullanılmıştır. Ancak bu çabalar Çin'in küresel güç olarak yükselişini durduramamış ve ticaret hacmi Çin lehine büyümeye devam etmiştir. Obama'nın bu süreçteki en büyük zorluğu somut bir siyasi müdahalede bulunamaması ve uluslararası aktörleri etkili bir şekilde yönlendirecek stratejik bir yaklaşım geliştirememesi sorunu olmuştur. Ayrıca Obama yönetimi Çin'in politik hamlelerine karşılık vermekle yetinmiş, kendi özgün ve yaratıcı stratejileri geliştirememiştir.

Obama döneminde ABD-Türkiye ilişkileri Bush Dönemi'nin tek taraflı ve uzlaşmadan uzak yaklaşımının aksine çok taraflı ve diplomasiye dayalı bir anlayışla şekillenmesi beklenmişti. İlk yıllarda bu beklenti kısmen karşılanmış olsa da zaman içinde Türkiye'nin Batı'dan Asya'ya doğru bir "eksen kayması" yaşaması, Mavi Marmara olayındaki gelişmeler, Gezi Parkı sürecinde Obama'nın demokrasi ve ifade özgürlüğüne verdiği destek, İran'a yönelik BM yaptırımlarında

Türkiye'nin olumsuz tutumu, Arap Baharı'ndaki görüş ayrılıkları ve özellikle DEAŞ ile mücadelede ABD'nin PKK'nın Suriye kolu olan YPG'ye verdiği destek gibi meseleler ikili ilişkilerde gerginliklere yol açmıştır. Ayrıca 15 Temmuz 2016'daki darbe girişiminin ardından FETÖ liderinin iadesi konusundaki anlaşmazlıklar da ilişkileri zedelemiştir. Obama'nın Türkiye'yi Ortadoğu'da "model ortak" olarak görmesi Ankara'nın bölgesel ve küresel meselelerdeki "eşit ortak" yaklaşımına ters düşmüş ve bu da ilişkilerdeki temel uyumsuzlukları artırmıştır. Sonuç olarak zaman zaman ılımlı bir şekilde ilerleyen ilişkiler Obama'nın belirsiz ve tutarsız politikaları nedeniyle sıklıkla sık bir hal almış ve sürekli bir ilerleme kaydedilememiştir (Oğuzlu, 2016, s. 7-11).

2.3. Donald John Trump Dönemi

Obama'dan sonra başkanlık koltuğuna oturan Donald Trump Cumhuriyetçi Parti'nin adayı olarak seçimleri kazanmıştır. Trump'ın başkanlık döneminin şekillenmesinde selefi Obama'nın dış politika anlayışının etkisi büyük olmuştur. Obama'nın diplomasi, uzlaşma ve çok taraflılık odaklı politikaları çoğu zaman pasif ve liderlikten uzak bir yaklaşım olarak eleştirilmiş, bu durum ABD'nin küresel liderlik rolünü zayıflatmış ve ciddi tepkilere yol açmıştır. Bu durumu fırsat bilen Trump ABD'nin geleneksel dış politika çizgisinden saparak radikal ve tek taraflı bir yaklaşım benimsemiştir. Seçim sürecinde ortaya attığı marjinal fikirler zaman zaman tepkiyle karşılanmış olsa da söylemleri büyük bir kesim tarafından desteklenmiş ve seçmen kitlesinin ilgisini çekmeyi başarmıştır (Bağdadi, 2016).

Trump'ın başkanlık koltuğuna oturmasının ardından uygulamaya koyduğu politikalar Obama'nın çok taraflı ve uzlaşma odaklı dış politikasına zıt bir çizgide gelişmiştir. Bu minvalde Obama'nın çok taraflılık ve uzlaşma odaklı dış politikasına karşı radikal bir değişim yapmayı tercih etmiştir. Ayrıca geleneksel müttefiklik ilişkilerinin ve serbest ticaretin ABD'nin ulusal çıkarlarına zarar verdiğini savunarak bu yaklaşımlardan uzaklaşmış ve tek taraflı bir dış politika benimseyerek ABD'nin çıkarlarını savunmak adına baskıcı yöntemlere başvurmuştur. Trump'ın bu dönemdeki en dikkat çekici hamlelerinden biri Obama döneminde İran ile imzalanan nükleer anlaşmadan tek taraflı çekilmesi olmuştur. Bu karar ABD'nin uluslararası anlaşmalara ve diplomatik çözüme yaklaşımını köklü bir şekilde değiştirmiştir. Ayrıca Paris İklim Anlaşması'ndan çekilerek küresel çevre politikalarına karşı mesafeli bir duruş sergilemiş ve Konvansiyonel Silahların Azaltılması Antlaşması'na da karşı çıkmıştır. Bu adımlar ABD'nin uluslararası kamuoyundaki imajına ciddi derecede zarar vermiştir. Trump'ın politikaları yalnızca bu anlaşmalarla sınırlı kalmamış aynı zamanda Dünya Sağlık Örgütü (WHO) ve NATO gibi uluslararası kurumlara yönelik de eleştirilerde bulunarak bu organizasyonların ABD hegemonyasını zayıflatan yapılar olarak tanımlamıştır. Bu tutum uluslararası kamuoyu ve Cumhuriyetçi Parti içinden ciddi tepkilerin yükselmesine neden olmuştur (Kanat ve Gültekin, 2020, s. 6-27). Soğuk Savaş'tan itibaren şekillenen uluslararası düzenin savunucusu olan kurumlara ve Batı ittifakına karşı alınan bu tavır büyük bir kopuşu işaret etmiştir. Klasik müttefiklik anlayışı ve transatlantik ilişkilerde geleneksel realist politikaların dışında atılan bu adımlar teorik bir temele dayandırılmak yerine Trump'ın marjinal ve hayalperest tavırlarına bağlanmıştır (Kocamaz, 2020, s. 221-253).

Yukarıda anlatılanlara ek olarak Trump'ın Suriye'ye ilişkin dış politikası Obama dönemine dair eleştirilerinin ardından beklenen yenilikleri getirmemiştir. Trump Suriye'de ABD'nin askeri müdahalesine karşı çıkarak DEAŞ'a karşı mücadelede YPG/SDG/PYD'ye destek verme politikasını sürdürmüştür. Bu yaklaşım özellikle Türkiye ile gerilime yol açmış ve ilişkilerde büyük sorunlara neden olmuştur. Trump yönetiminin Suriye'de köklü değişiklikler ve çözüm odaklı bir strateji geliştirememesi belirsiz bir politika izlenmesine ve mevcut sorunların daha da derinleşmesine yol açmıştır. Bunun başlıca sebebi Pentagon ve CENTCOM'un Obama dönemindeki yönetim yapısının devam etmesi olarak analiz edilmiştir (Korkmaz, 2023, s. 51-52).

Trump dönemi ikili ilişkilerde geleneksel ABD dış politikasının sapma yaşanmadığı ülkelerin başında İsrail gelmiştir. Mevcut ilişkiler bu dönemde ileri seviyeye taşınarak stratejik bağlar daha da güçlü hale getirilmiştir. Örneğin; BMGK'de İsrail'in Filistin topraklarını işgalinin hukuka aykırı olduğunu kabul eden 2334 sayılı kararın kınanması, Kudüs'ün İsrail'in başkenti olarak tanınması, ABD'nin Tel Aviv'deki elçiliğini Kudüs'e taşıması ve Golan Tepeleri'nde İsrail'in hâkimiyetinin desteklemesi gibi politik hamleler İsrail cephesi tarafından memnuniyetle karşılanmıştır. Bunlara ek olarak Obama döneminde İran ile yapılan müzakerelere dayalı uzlaşma sonlandırılarak İsrail'in güvenliğini ön planda tutan bir dış politika anlayışı benimsenmiştir. Trump'ın bu İsrail özelinde uyguladığı bu strateji ABD'nin Ortadoğu'daki rolünün yeniden şekillenmesine olanak tanımıştır (Özçelik ve Okur, 2021, s. 1-25).

Trump dönemi dış politikada ve ikili ilişkilerde belirgin bir dönüşümün yaşandığı ülkelerin başında Çin gelmiştir. Obama'nın ılımlı, diplomasi ve işbirliği temelli dış politikasının aksine "göreceli güç" ve "sıfır toplamlı oyun" mantığına dayanan ilkeli ve realist dış politika anlayışı uygulamaya konmuştur (Karadaş, 2022, s. 47-57).

Trump, Çin'i bir stratejik rakip olarak göreyerek Çin'e karşı agresif tutumlar sergilemiş ve dış ticaretin Çin lehine olan dengesini kırmaya yönelik çeşitli adımlar atmıştır. Özellikle Çin merkezli teknoloji şirketlerine yönelik sert söylemler ve eylemler bu dönemde dikkat çekmiştir. Çelik ve endüstri ürünleri gibi bazı alanlarda Çin'e karşı gümrük vergileri artırılmış ve ithalata kota uygulanmıştır. Ancak ABD ile Çin arasındaki gerilim 2019 yılının sonlarına doğru başlayan Covid-19 pandemisiyle daha da derinleşmiştir. Pandeminin başlarında Çin'in bu süreçteki yönetim hatalarını eleştirerek virüsün sorumluluğunu Çin'e yüklemiştir. Bunlara ek olarak Çin Virüsü" gibi ifadelerle Çin'e karşı sert bir dil kullanmış ve bu yaklaşımı küresel düzeyde büyük tartışmalara yol açmıştır. Dünya Sağlık Örgütü'nü de Çin'in kontrolünde bir kurum olarak tanımlayarak tazminat ödemesi gerektiğini dile getirmiş ve ABD'nin bu kuruma yaptığı finansal yardımları askıya alacağını açıklamıştır (Bağ, 2021). Sonuç olarak Trump dönemi Çin ile ilişkilerde Obama döneminde izlenen dengeleme politikalarından sapmalar yaşanmış ve daha çatışmacı ve sert bir yaklaşım benimsenmiştir. Ancak bu sert politikalar Çin'in küresel büyümesinin önünü kesememiştir.

Anlatılanlara ek olarak Trump'ın seçim zaferinin ardından uluslararası kamuoyunda geçmiş dönemdeki sert ilişkilerden farklı olarak ikili ilişkilerde yumuşama beklentisi olan ülkelerin başında Rusya gelmiştir. Bu beklenti Trump'ın seçim kampanyasında yaptığı açıklamalar ve müesses nizama karşı olan tavırlarıyla pekişmişti. Moskova yönetimi de Trump'ın seçilmesinin ABD-Rusya ilişkilerinde bir ilerleme sağlayacağına inanmıştı. Özellikle Obama Dönemi'nde Ukrayna meselesi nedeniyle başlatılan uluslararası yaptırımların diyalog yolu ile aşılabacağı umuluyordu. Ancak bu beklentinin aksine ABD Kongresi Rusya'ya yönelik yaptırımları yasalaştıran bir tasarımı kabul etti. Trump bu tasarımı üzerine atılan iddialar ve kamuoyu baskısı nedeniyle onaylamak zorunda kaldı. Hem Temsilciler Meclisi hem de Senato Trump'ın Rusya ile ilişkilerde atacağı ılımlı adımların önünü keserek Rusya'yı daha "çatışmacı" ve realist bir anlayışla çevrelemeye yönelik yasaları kabul etti. Bu bağlamda Obama Dönemi'nde başlatılan Rusya karşıtı adımlar Trump yönetimiyle birlikte daha da sertleşti ve yaptırımların kapsamı genişletildi (Trenin, 2019). Ayrıca Suriye konusunda Rusya'ya rağmen iki askeri operasyon gerçekleştirildi. Bu gelişmeler Soğuk Savaş'tan bu yana süregelen geleneksel ABD dış politikasının bir uzantısı olarak görüldü.

Trump döneminde son olarak ABD-Türkiye ilişkilerinin seyrine bakıldığında dış politikanın büyük ölçüde yaptırımların etkisi altında şekillendiği görülmüştür. Yaptırımlar bu dönemde dış politikanın ana belirleyicisi olmuş ve ilişkiler büyük ölçüde bu çerçevede gelişmiştir. Esasında Trump'ın göreve başlaması Washington-Ankara hattında ılımlı adımların atılacağına dair bazı beklentileri beraberinde getirmiştir. Fakat zaman içinde Rahip Brunson davası, Türkiye'nin Rusya'dan S-400 hava savunma sistemi alımı ve 2019'da Türkiye'nin Suriye'nin kuzeyinde YPG/PKK'ya karşı gerçekleştirdiği Barış Pınarı harekâtı gibi gelişmeler sonucunda ABD, Türkiye'ye toplamda beş kez yaptırım uygulamıştır. Bu olaylar iki ülke arasındaki

ilişkilerin normalleşmesini engellemiş ve gerilimli bir atmosferin sürmesine neden olmuştur (İleri, 2021). Bunlara ek olarak Trump'ın 15 Temmuz 2016'daki darbe girişiminin faili olan FETÖ elebaşı Fethullah Gülen'in Türkiye'ye iade edilmesiyle ilgili adım atmaması ve İran ambargosunu delmekle suçlanan Reza Zarrab'ın yanı sıra Halkbank eski genel müdür yardımcısı Mehmet Hakan Atilla'nın ABD'de tutuklanıp cezaevine gönderilmesi, Türkiye ile ABD arasındaki ilişkilerde gerginliğe yol açan meseleler olarak gözlemlenmiştir. Nihai olarak ABD dış politikası Trump döneminde Türkiye ile ilişkilerde pragmatist, çıkar odaklı ve tek taraflı bir yaklaşım benimsemiştir. Diplomasi ve uzlaşmadan ziyade gerektiğinde baskılayıcı unsurlar kullanılarak ilişkiler şekillendirilmeye çalışılmış ve genel olarak realist bir anlayışla hareket edilmiştir.

2.4. Joe Biden Dönemi

3 Kasım 2020'de yapılan başkanlık seçimlerinde Donald Trump, Demokrat rakibi Joe Biden'a yaklaşık 7 milyon oy farkıyla mağlup olmuş ve koltuğunu devretmek zorunda kalmıştır. Bu sonuç ABD dış politikası için önemli bir dönüm noktasının başlangıcını işaret etmiştir. Öyle ki Biden göreve başladığında Trump döneminden kalan birçok sorunla karşı karşıya kalmıştı. Trump'ın uyguladığı tek taraflı, baskıcı, uzlaşmadan uzak ve izolasyonist politikalar dünya çapında Batı ülkeleri dahil birçok ülkenin hegemonya karşıtı bir yaklaşım sergilemesine yol açmıştı. Biden bu saikle bu tür politikaların Rusya ve Çin gibi küresel güçlerin güç kazanmasına olanak tanıdığını öne sürerek dış politikada radikal bir değişikliğin gerekliliğini vurgulayarak göreve başlamıştır. Özellikle Batılı ülkelerle yaşanan gergin ilişkiler ve ABD'nin dış dünyadan giderek daha fazla izole olması Amerika'nın küresel liderliğini sorgulayan bir ortam yaratmıştı. Biden bu durumu düzeltmek amacıyla hızla harekete geçmiş, Obama döneminde benimsenen diyalog, rıza ve çok taraflılık temelli politikaları yeniden uygulamaya koymaya karar vermiştir. Bu doğrultuda Trump döneminde tartışmalı hale gelen 17 kararnameyi imzalayarak Trump dönemindeki politikalar işlevsiz hale getirilmiştir. Bu minvalde Paris İklim Anlaşması'na yeniden taraf olunmuş ve Dünya Sağlık Örgütü'ne ise geri dönmüştür. Ayrıca Biden NATO ve Avrupa Birliği ile bozulmuş olan ilişkileri yeniden inşa etmek için yoğun çaba sarf etmiş ve diplomatik kanallar aracılığıyla müttefiklik bağlarını güçlendirmeye çalışmıştır. Ancak Afganistan'dan Amerikan askerlerinin Birleşmiş Milletler onayı olmadan çekilmesi Biden'ın savunduğu çok taraflılık ve müttefiklik odaklı liberal dış politika anlayışıyla çelişen bir durum yaratmış ve dış politikadaki tutarsızlıkları derinleştirmiştir.

Trump döneminden farklı olarak Biden yönetimi Çin'e karşı ani, tek taraflı ve sert politikaların aksine daha sürdürülebilir ve uzun vadeli bir strateji geliştirmeye çalışarak diplomasi ve çok taraflılığı ön planda tutmuştur (Chen & Zhu, 2023). Bunlara ek olarak Trump dönemindeki gibi Çinli şirketlere yönelik kısıtlamalar getirilmiş ve iç politikada kararnamelerle Çin'in ekonomik ve teknolojik gücüne karşı önlemler alınmıştır. Ayrıca Japonya ve Güney Kore'yi Batı ekseninde birleştirerek Tayvan'a askeri destek sağlanmış, Hindistan ile güvenlik işbirliği yapılmış ve Avustralya'ya nükleer denizaltı satışı gerçekleştirilmiştir. Kissinger'in son röportajında dile getirdiği görüşlere paralel olarak Çin'in küresel egemenlikteki en büyük rakip olarak görülmesi kabul edilmiştir. Bu nedenle Rusya ile olası stratejik yakınlaşmaların önüne geçilmeye çalışılmıştır. Ancak uzun vadede liberal dış politika anlayışıyla şekillenen bu strateji Trump dönemindekine benzer şekilde istenen sonuçları tam olarak vermemiştir. İkili ilişkilerde çatışma riski azalmış olsa da ekonomik ve siyasi hamlelerin beklenen etkiyi yaratmadığı gözlemlenmiştir.

Yukarıda bahsedilen politikalara ilave olarak Biden dönemi ABD-Rusya ilişkilerinde askeri çatışmalardan kaçınılarak "akıllı güç" stratejisiyle ekonomik, siyasi ve diplomatik yaptırımlar kullanılarak Rusya'nın izole edilmesi amaçlanmıştır. Biden, Batı dünyasını Rusya'ya karşı birleştirme politikasında başarılı olsa da Putin'in Ukrayna konusunda gösterdiği kararlılığı kırmayı başaramamıştır. Ukrayna'ya askeri, ekonomik ve siyasi destek sunularak savaşın sürdürülmesi sağlanmış ancak Putin NATO'nun Rusya sınırlarında konuşlanmasına kesinlikle izin vermeyeceğinin mesajını net bir şekilde vermiştir. Rusya-Ukrayna Savaşı'nın ilerleyen

süreçte nereye evrileceğini tahmin etmek güç olsa da Biden'ın yalnızca ekonomik, diplomatik ve siyasi izolasyon politikalarıyla Rusya'nın direncini kırması, mevcut dinamikler göz önüne alındığında pek olası görünmemektedir.

Biden dönemi Rusya-ABD ilişkilerinde olduğu gibi ABD-İran ilişkilerinde de önemli bir dönüşüm göstermiştir. Trump döneminin sert, tek taraflı ve uzlaşmadan uzak politikalarının aksine Biden yönetimi İran'ın bölgedeki etkisini güçlendiren bu yaklaşımı "tehlikeli bir başarısızlık" olarak değerlendirmiştir. Bu doğrultuda İran ile ilişkilerde nükleer silah kapasitesinin sınırlandırılması ve Ortadoğu'daki nüfuzunun zayıflatılması amacıyla diplomatik yöntemler, müzakereler ve uzlaşma yoluyla bir politika benimsenmiştir. Ancak bu stratejilerle istenen sonuçlar alınamayınca Biden yönetimi baskı, sindirme ve operasyonel unsurlar içeren "akıllı güç" kullanma yoluna gitmiştir. Bu noktada Trump dönemindeki sert ve tek taraflı yaklaşımın yerine uluslararası toplumun ve diğer aktörlerin desteğiyle daha ılımlı, rızaya dayalı ve "meşru" bir politikayla sonuca ulaşmaya çalışıldığı görülmektedir. Ancak Gazze'deki İsrail-Filistin geriliminin ardından İran'ın bölgesel bir güç olarak bu çatışmalara dahil olması Biden'ı daha caydırıcı ve sert politikalara yönlendirmiştir. Nihai olarak Biden, İran'a yönelik dış politikasında yarı gerçekçi, yarı hayalperest, zaman zaman uzlaşmacı zaman zaman ise sert bir strateji izlemiştir. Bu durum uluslararası politikada liberal bir temele dayanan çok taraflı ve rızaya dayalı ittifaklar sisteminde oturtmaya çalıştığı anlayışa zarar vermiştir (Ucac, 2024).

Anlatılanlara ek olarak Biden İsrail-Filistin meselesine dair iki devletli çözümün Ortadoğu'da barış ve istikrar için en uygun seçenек olduğunu belirtmiştir. Ancak 2023'te Hamas'ın İsrail'e yönelik saldırısının ardından İsrail'e verdiği koşulsuz destek diplomatik çözüm çabalarını etkisiz kılmıştır. ABD'nin geleneksel Ortadoğu politikası hem Cumhuriyetçi hem de Demokrat yönetimlerin ortak yaklaşımı olarak genellikle İsrail'in bölgedeki güvenliğini sağlamaya yönelik olmuştur. Bu yüzden Biden'ın bu politikalarda köklü bir değişiklik yapması zaten beklenmemiştir (Tarhan vd., 2023). İsrail Gazze'deki çatışmaların yanı sıra Hamas'ın önde gelen isimlerinden İsmail Haniyeh'i İran'da, Hizbullah lideri Hasan Nasrallah'ı ise Lübnan'da hedef olarak öldürmüştür. Ayrıca Hizbullah ile yaşanan şiddetli çatışmaların ardından Lübnan'a askeri müdahalede bulunmuş ve bu adımlar bölgedeki stratejik dengeyi İsrail'in lehine doğru kaydırmıştır. Rusya'nın Ukrayna savaşı ve İran'ın da yakın zamanda gerçekleşen İsrail baskıları nedeniyle Suriye'ye verdiği askeri, ekonomik ve politik destekten çekilmesi, Suriye'deki Baas rejiminin altmış bir yıllık iktidarının 8 Aralık 2024 tarihinde sona ermesine sebep olmuştur. Bu gelişme ABD ve dolaylı olarak İsrail için Ortadoğu'da önemli bir zafer olarak öne çıkmıştır. Biden'ın Rusya'yı Ukrayna üzerinden kuşatma politikası Putin'in Suriye'ye verdiği desteği kesmesine ve Ukrayna Savaşı'na odaklanmasına yol açmıştır. Bu gelişmeler uzun vadede Biden'ın Rusya'ya karşı uyguladığı diplomatik yöntemlerin ve müttefiklik sisteminin başarılı olduğunu göstermiştir (Salvador, 2024). Biden'ın dış politikasının özellikle Suriye özelinde rızaya dayalı ve meşruiyet temelli askeri ve caydırıcı yöntemlerden kaçınarak oluşturduğu ittifak ve hukuk zemini beklenenin aksine uzun vadede başarıya ulaşmıştır. Ukrayna Savaşı üzerinden geliştirilen dış politika başarıyı Suriye özelinde yakalamış ve Batı'nın bölgede uygulamaya çalıştığı plan nihayetinde hayata geçmiştir. Arap Baharı'ndan bu yana Rusya, Çin ve İran'ın Suriye'ye verdiği destek zaman içinde etkisini yitirmiştir. Batı'nın uzun süredir uygulamaya çalıştığı plan nihayetinde başarıya ulaşmıştır. Tüm bunların ötesinde Suriye'deki rejimin devrilmesinde en büyük paya sahip aktör İsrail olmuştur. İsrail'in İran, Lübnan, Hizbullah ve Hamas'a karşı attığı stratejik adımlar Esad rejiminin direncini zayıflatmış ve Ortadoğu'daki Rus nüfuzunu kırmada önemli bir rol oynamıştır (Kaşka, 2024).

Biden'ın dış politikasında özellikle Ortadoğu ve Afganistan bağlamında dikkat çeken bir diğer önemli konu Trump döneminde Taliban ile yapılan anlaşmaya dayanmıştır. 2020'deki anlaşma çerçevesinde 11 Eylül 2001 saldırılarının ardından bölgeye yerleşen ABD askerleri yaklaşık 20 yıl sonra bölgeyi Taliban'a bırakarak geri çekilmişlerdir. Biden liberal çerçevede geliştirilen bu dış politik yaklaşımın uluslararası alanda olumlu sonuçlar doğuracağına inanmıştır. Ancak ABD'nin Afganistan'dan çekilişi sırasında ve sonrasında Taliban yönetiminin sivillere

yönelik sert tutumu uluslararası kamuoyunda büyük bir tepki yaratmış ve Biden yönetimini sorumlu tutan eleştiriler artmıştır. Ayrıca NATO'nun onayı olmadan bölgeden çekilmek liberal, çoğulcu, uzlaşıcı ve kurumlara dayalı dış politika anlayışına gölge düşürmüştür. ABD askerlerinin bölgeden çekilmesinin ardından oluşan kaotik durum bölgesel bir krizin patlak vermesine yol açmıştır. Gerçekten de Biden yönetiminin bu olayların bu noktaya gelmesini önceden öngörmesi ve buna uygun bir strateji geliştirmesi gerekirdi. Bölgedeki huzurun korunması ve yerel halkın zarar görmemesi adına ABD'nin bölgeden çekilmesi aşamalı ve detaylı bir takvim çerçevesinde planlanmalıydı (Cabral, 2023).

Son olarak Biden dönemi ABD-Türkiye dış politikası incelendiğinde bu ilişkinin genellikle "zor" ya da "zoraki" bir birliktelik olarak nitelendirildiği görülmüştür. Bu minvalde Ege, Doğu Akdeniz, Libya, Suriye ve Dağlık Karabağ gibi bölgesel konularda uygulanan politikaların birbirine zıt eylemler içermesi Washington-Ankara hattında gerginliklere yol açmıştır. Trump dönemine benzer şekilde Biden yönetimi de Suriye ve Irak'ta YPG'ye sağlanan askeri, siyasi ve ekonomik destekle Türkiye'nin bölgesel güç olarak Batı'ya alternatif bir politika geliştirmesine zemin hazırlamıştır. Bu süreçte Ankara ve Moskova arasındaki yakınlaşma Washington tarafından yaptırımlar yoluyla dengelemeye çalışılmış, bunun sonucunda Türkiye'ye F-35 ve F-16 savaş uçaklarının satışına engel konulmuştur. Ayrıca İsveç'in NATO üyeliğinin bir dönem Türkiye tarafından veto edilmesi ilişkilerde gerilime yol açarak veto kararının geri alınmasına değin normalleşme beklentisi azalmıştır. Anlatılanlara ek olarak Rusya-Ukrayna savaşında Türkiye'nin tarafsız kalma tutumu Batı'nın Rusya'ya uyguladığı yaptırımlara rağmen Ankara ve Moskova arasındaki ekonomik, siyasi ve diplomatik ilişkilerin güçlenmesine olanak sağlamıştır. Bu gelişme, Türkiye'nin başarılı bir dış politika stratejisi olarak değerlendirilebilir.

Sonuç olarak yapılan bir değerlendirmede Biden'ın ilk yıllarında ikili ilişkiler geçmişten kaynaklanan sorunlara dayalı olarak siyasi, ekonomik ve diplomatik caydırıcı yöntemlerle şekillenmiş; sonrasında ise ilişkiler normalleşme sürecine girerek, diplomasi, uzlaşma ve diyalog gibi liberal yöntemlerin ön planda olduğu bir döneme evrilmiştir (Battır ve Yiğittepe, 2021, s. 1391-1402).

SONUÇ

11 Eylül 2001 tarihinde kapitalizmin simgesi olarak görülen New York'taki Dünya Ticaret Merkezi ve ABD ordusunun karargâhı olarak bilinen Pentagon'a yönelik gerçekleştirilen terör saldırıları ABD tarihi ve uluslararası dış politika açısından önemli bir dönüm noktası olmuştur. Bu tarihten sonra Bush yönetimi Yeni Muhafazakâr hareketin etkisiyle geliştirdiği dış politika stratejisinde uluslararası norm, hukuk ve kurumları göz ardı eden bir yaklaşım benimsemiştir. Bu minvalde Soğuk Savaş sonrası döneme hakim olan "çevreleme" ve "caydırıcılık" odaklı, "rıza" temelli liberal hegemonik düzen yerini "baskı", "zorlama", "tahakküm" ve "güç" odaklı "realist" bir anlayış almıştır. Yeni dönemde hegemonya anlayışının değiştiği ve asimetrik güce sahip grupların uluslararası bir tehdit olarak ortaya çıktığı vurgulanmıştır. Asimetrik güçle mücadelede ise 20 Eylül 2002 tarihinde yayımlanan Ulusal Güvenlik Stratejisi'nde belirtilen "preemption" (önceden harekete geçme) ve "prevention" (önleme) stratejileri doğrultusunda hareket edileceği duyurulmuştur. Uluslararası hukukta eşine rastlanmamış bu kavramlar "radikal İslamcı terörist şebekeler" ve "kökten dinci" gruplar üzerinden El-Kaide'ye yardım ve yataklık etmekle suçlanan Afganistan yönetiminin yanı sıra "şer eksenli" olarak tanımlanan Irak, İran ve Kuzey Kore gibi ülkeleri hedef tahtasına koymuştur. Saldırıların ardından Afganistan ve Irak'ta gerçekleştirilen sınır ötesi operasyonlar incelendiğinde uluslararası siyasete anarşinin hâkim olduğu ve değişmez tek aktörün devletler olduğu kanıtlanmıştır. Çünkü bu dönemde uluslararası hukuk devre dışı kalmış, devlet harici herhangi bir oluşumun görüşüne yer verilmemiştir.

Cumhuriyetçi Başkan Bush'un iki dönem boyunca izlediği "tahakküm" odaklı realist dış politika stratejisi "ABD hegemonyasına" karşı tepkilerin artmasına ve meşruiyetin sorgulanmasına yol açmıştır. Bush'tan görevi devralan Demokrat Başkan Obama uluslararası

toplumda oluşan bu ‘olumsuz’ algıyı yıkmak ve ‘rıza’ yı sağlamak için yumuşak güce dayanan liberal; ılımlı, işbirliğine ve diplomasiye açık, uluslararası kurumları ve hukuku önemseyen politikaları uygulamaya geçirmiştir. Öyle ki ikili ilişkilerde düşman görülen ülkelerle ilişkilerde bile diyalog ve müzakere yolunun kullanılabileceğini herkese göstermiştir. Özellikle İran’la ilişkilere BM çatısı altında uygulanan yaptırımlar ve uluslararası konsolidasyon damga vurmuştur. Ancak BM çatısı altında uygulanan ‘düşük’ profilli ve askeri önlemler içermeyen (finansal ve ekonomik yaptırımlar içeren) yaptırımlar İran nüfuzunun bölgedeki yükselişine mani olamamıştır. Aynı şekilde Rusya ile ilişkilerde Suriye meselesi ve Kırım’ın işgali sırasında uluslararası kurumlar ve hukuk eliyle alınan kararlar Obama’nın ‘pasif’ siyasi hamleleriyle birleştiğinde Rusya’nın bölgesel ve küresel düzeydeki etkisi devam etmiştir. Yine Çin ile ilişkilerde Yuan’ın değerinin düşürülmesi, ihracata kota getirme ve enerji kaynaklarına ulaşımın engellenmesi gibi negatif dengeleme hamleleri atılmıştır. Fakat uzun vadede somut ve yaratıcı politikanın eksikliği başarının önündeki engel olarak karşımıza çıkmıştır. Yine Arap Baharı sürecinde dış politikada halk hareketleri ve mevcut yönetime destek noktasında yaşanan ikircikli ve ikiyüzlü politika çelişkili ve belirsiz bir politikanın ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu minvalde bir yandan demokratikleşme ve insan hakları gibi liberal değerler savunulurken diğer yandan bölgedeki istikrar ve stratejik çıkarları gözeten realist yaklaşım benimsenmiştir. Ayrıca bu süreçte yaşanan sorunların uluslararası hukuk, kurumlar ve vekil aktörler aracılığıyla ‘rıza’ ve ‘meşruiyet’ temelli çözüme isteği pasif ve ürkek bir dış politikanın hâkim olmasına yol açarak lider aktör rolünün ön plana çıkmasını engellemiş ve küresel siyasetteki etkinin sınırlanmasına yol açmıştır.

Obama’dan sonra başkanlık koltuğuna oturan isim Cumhuriyetçi Parti’nin adayı Donald Trump olmuştur. Trump’ın başkan seçilmesinde selefi Obama’nın iki dönem boyunca uyguladığı diplomasi, uzlaşma ve çok taraflılık üzerine kurulu, ‘rıza’ ve ‘meşruiyet’ temelli fakat ne istediğini bilmeyen, belirsiz, pasif ve etkisiz dış politikanın etkisi büyük olmuştur. Tüm bunlara ek Trump’ın geleneksel ABD dış politikasına aykırı marjinal görüşleri seçmenler arasında büyük ilgi uyandırırken seçim sürecinde ortaya attığı fikirler kitleler tarafından güçlü bir şekilde savunulmuştur. Trump klasik müttefiklik sisteminin ve serbest ticaretin ABD ekonomisine zarar verdiğini savunarak Dünya Sağlık Örgütü (WHO), NATO ve AB gibi uluslararası kurumların ABD’nin küresel gücünü kısıtlayan engeller olarak tanımlanmıştır. Bush Dönemi’nden farklı olarak klasik müttefiklik sistemine karşı gerçekleşen bu başkaldırı Transatlantik ilişkilerde ve geleneksel olarak adlandırılan realist politikalara aykırılık oluşturmuştur.

Genel olarak bu dönemde Bush Dönemi’ndeki gibi tahakküme dayalı, tek taraflı ve kurumları göz ardı eden bir yaklaşım benimsenmiştir. Bu doğrultuda İran ile yapılan nükleer anlaşma tek taraflı feshedilmiş, Paris İklim Anlaşması ve Konvansiyonel Silahların Azaltılması Antlaşması’ndan çekilmiştir. Çin özelinde ise yine göreceli güç ve sıfır toplamlı oyun anlayışına dayanan "ilkeli" bir realist dış politika izlemiştir. Bu duruma bağlı olarak söz konusu ülkede agresif bir dil ve tutum benimsenmiş, Çin merkezli teknoloji şirketlerine karşı açık bir savaş ilan edilmiş, pandemi süresince Çin Hükümetini suçlayarak "Çin Virüsü" gibi ifadelerle Pekin’i hedef almıştır. Fakat uzun vadede bu çabalar yetersiz kalmış ve küresel ve ekonomik büyümenin önüne set vuramamıştır. Yine Rusya ile olan dış politikada beklenenin aksine geleneksel ABD dış politikasından sapmalar yaşanmamıştır. Kongre ve Senato Trump’a Rusya’yla "ılımlı" bir politika izleme şansı vermemiş ve ilişkilerin daha sert bir çizgide yürütülmesini dayatmıştır.

3 Kasım 2020’de Trump, Demokrat rakibi Joe Biden ile seçim yarışına girmiş ve yaklaşık 7 milyon oy farkıyla seçimi kaybetmiştir. Trump’ın benimsediği tek taraflı, tahakküme dayalı, uzlaşmadan uzak, içe kapanık ve uluslararası kurumları göz ardı eden pragmatik realist dış politika anlayışı Batı ülkeleri de dahil birçok aktörün hegemonyaya karşı bir duruş sergilemesine yol açmıştır. Biden, Trump’ın bu politikasının Rusya ve Çin gibi küresel güçlere başkaldırma fırsatı sunduğunu savunmuş ve dış dünyayla olan bağların zayıfladığını belirterek Batı ile yaşanan gerilimlerin küresel liderliğin sorgulanmasına neden olduğunu belirtmiştir. Bu minvalde Obama dönemine hakim olan diyalog, uzlaşma ve çok taraflılık temelli "rıza" odaklı liberal anlayışı yeniden

hayata geçirmiştir. İlk olarak Trump döneminde sıkça tartışılan 17 kararnameye imza atarak Paris İklim Anlaşması ve Dünya Sağlık Örgütü'ne tekrar dâhil olmuştur. Ayrıca NATO ve AB ile bozulan ilişkiler diplomatik yollarla düzeltilmiş, BM'de ise müttefiklik üzerinden yeni bir siyaset geliştirilmiştir. Biden; Çin, Rusya ve İran ile olan ilişkilerde Trump'ın ani, tek taraflı ve sert politikalarına nazaran sürdürülebilir ve uzun vadeli bir sistem oluşturmaya çalışmıştır. Bunun için de diplomasinin ve çok taraflılığın hâkim olduğu "meşruluk" zemininde adımlar atmaya çabalamıştır. Nihai olarak dış politikada askeri çatışmadan kaçınmış; ekonomik, politik, siyasi ve diplomatik yaptırımlar yoluyla "akıllı güç" stratejisini kullanarak hedefe ulaşmaya çalışmıştır.

Son tahlilde Rusya'nın Ukrayna'daki savaşa yoğunlaşması, İsrail'in İran, Lübnan ve Hizbullah'a yönelik operasyonları, Suriye'deki Baas rejimine verilen askeri, ekonomik ve politik desteğin kesilmesine neden olarak Suriye'deki Baas rejiminin sona ermesine yol açmıştır. Bu değişim esas İsrail merkezli olmakla birlikte Biden'ın Rusya'ya karşı uyguladığı diplomatik stratejiler ve müttefiklik ilişkileri temelinde şekillenen liberal dış politikasının bir başarısı olarak görülmüştür.

Etik Beyan

"11 Eylül Saldırıları Sonrası Abd Dış Politikası: George W. Bush'tan Joe Biden'a "Rıza" ve "Tahakküm" İkileminde Eleştirel Bir Analiz" başlıklı çalışmanın yazım sürecinde bilimsel kurallara, etik ve alıntı kurallarına uyulmuş; toplanan veriler üzerinde herhangi bir tahrifat yapılmamış ve bu çalışma herhangi başka bir akademik yayın ortamına değerlendirme için gönderilmemiştir. Bu araştırma etik kurul kararı zorunluluğu taşımamaktadır. Makale, Etik Kurulları Yayın Etiği Komitesinin (Committee on Publication Ethics-COPE) yazar, hakem ve editörler için belirtilen kurallardan yararlanılarak oluşturulmuş olan Anasay dergisi etik kuralları çerçevesinde yazılmıştır.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız

Çıkar Çatışması: Yazar, çıkar çatışması olmadığını beyan etmiştir.

Finansal Destek: Yazar, bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author declares that they have no competing interest.

Financial Support: The author declared that this study has received no financial support.

KAYNAKÇA/ REFERENCES

Akner, N. (2004). 11 Eylül Saldırıları ve Amerikan Medyası: Yurtseverlik Kavramının Öteki Kavramına Etkisi ve Medyanın Tarafgirliği. *İletişim Fakültesi Hakemli Dergisi*, Sayı:20, 133-142.

Anderson, P. (2002). *Force and Consent*. No:17, New Left Review.

Arrighi, G. (2000). *Uzun Yirminci Yüzyıl*, Ankara: İmge Kitabevi.

Aslan, İ. (2022). *Hegemonyada Strateji Etkisi: Bush ve Obama Stratejilerinin ABD Hegemonyası Üzerindeki Etkilerinin Karşılaştırılması*. Ankara Yıldırım Beyazıt

Üniversitesi SBE, Uluslararası Güvenlik ve Terörizm Programı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara.

Bağ, M. (2021). *Trump: Çin Koronavirüs Nedeniyle Dünyaya 10 trilyon Dolar Tazminat Ödemeli*. 17 Ocak 2025 tarihinde <https://tr.euronews.com/2021/06/06/trump-cin-koronavirus-nedeniyle-dunyaya-10-trilyon-dolar-tazminat-odemeli> adresinden erişildi.

Bağdadi, I. (2016). *ABD Seçim Sonuçları Her Kesimde Şaşkınlık Yarattı*. 17 Ocak 2025 tarihinde <https://www.ieu.edu.tr/tr/news/type/read/id/4592> adresinden erişildi.

Battır, O. & Yiğittepe, L. (2021). Trump Sonrası Dönemde Türkiye-ABD İlişkileri: Güvenlik Politikaları Bağlamında Bir Değerlendirme. *International Social Sciences Studies Journal*, Cilt:7, Sayı:80, 1391-1402.

Cabral, S. (2023). *Biden yönetimi, Afganistan'dan Sorunlu Çekilme Konusunda Trump'ı Suçladı*. 17 Ocak 2025 tarihinde <https://www.bbc.com/turkce/articles/c99dq8dzxg0o> adresinden erişilmiştir.

Chen, D. & Zhu, X. (2023). *Biden vs Trump: Who Would Have a Bigger Impact on China-US Relations?*. 17 Ocak 2025 tarihinde <https://thediplomat.com/2023/12/biden-vs-trump-who-would-have-a-bigger-impact-on-china-us-relations/> adresinden erişildi.

Cox, R. (1981). Social Forces, States and World Orders: Beyond International Relations Theory. *Millennium: Journal of International Studies*, Vol:10, No:2, 126-155.

Cox, R. (1983). Gramsci, Hegemony and International Relations: An Assay in Method. *Journal of International Studies*, Vol:12, No:2, 162-175.

Cural, A. (2011). *Bush Doktrini ve Askeri Gücün Önalcı ve Önleyici Savaş Kapsamında Kullanılması*. AÜSBE Uluslararası İlişkiler Bölümü, Yayınlanmamış Doktora Tezi.

Dombrowski, P.& Bayne, Rodfer. (2003). Global Debate and the Limits of the Bush Doctrine. *International Studies Perspectives*, Cilt.4, No.4, 2003, 395-408.

Efegil, E. (2008). Bush Doktrini ve Dünya Güvenliğine Etkileri, *HÜTAD*, Cilt:8, Sayı:8, 2008, 103-122.

Forgau, D. (2000). *The Gramsci Reader: Selected Writings 1916-1935*. New York: New York University Press.

Gorener, A. (2004). The Doctrine of Pre-emption and the War in Iraq under International Law. *Perceptions*, Cilt.9, No.2, 33-44.

Güdek, Ş. (2017). ABD'nin Zora Dayalı Dış Politikasında Söylemsel Bir Değişim: 11 Eylül Terörü. *Niğde Ömer Halis Demir Üniversitesi İİBF Dergisi*, Cilt:10, Sayı:4, 143-158.

Hall, S., & Lumley, B.,& Lennan, G. (1985). *Siyaset ve İdeoloji: Gramsci*. (Çev: Sadun Emrealp), Ankara: Birey ve Toplum Yayınları.

İleri, K. (2021). *Trump Döneminde Türk-Amerikan İlişkilerine Yaptırımlar Damga Vurdu*. 17 Ocak 2025 tarihinde <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/trump-doneminde-turk-amerikan-iliskilerine-yaptirimlar-damga-vurdu/2114839> adresinden erişildi.

Johnson, C. (2005). *Amerikan Emperyalizminin Sonbaharı*. Çev: Hasan Kösebalaban, İstanbul: Küre Yayınları.

Kanat, K. & Gültekin, E. (2020). 2020 Başkanlık Seçimi Adayların Dış Politika Tercihleri Trump ve Biden. *Seta Analiz*, Sayı: 340, 6-27.

Karadaş, B. (2022). ABD dış politikasında Çin: Donald Trump dönemi. *Türkiye Politik Çalışmalar Dergisi*, Cilt:2, Sayı:1, 47-57.

Karslı, Ş. (2023). Ulusal Güvenlik Stratejileri Çerçevesinde ABD'nin Güvenlik Algısı: Obama ve Trump Dönemlerine Bakış. *Bandırma Onyediy Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, Cilt:6, Sayı:1, 1-22.

Kaşka, M. (2024). *İsrail-Lübnan-İran hattındaki gelişmeler Türkiye'yi nasıl etkileyebilir?*. 17 Ocak 2025 tarihinde <https://www.bbc.com/turkce/articles/cly424jy3n5o> adresinden erişilmiştir.

Kılıç, E. (2022). *Ukrayna işgali ve ABD dış politikası*. 17 Ocak 2025 tarihinde <https://teoriveeylem.net/tr/2022/08/02/ukrayna-ısgali-ve-abd-dis-politikasi/> adresinden erişildi.

Kocamaz, S. (2020). Donald Trump Döneminde Avrupa Birliği-ABD İlişkileri: Liberal Dünya Düzeni, Krizler ve Ayrışan Politikalar. *Marmara Avrupa Araştırmaları Dergisi*, Cilt:28, Sayı:2, 221-253.

Korkmaz, K. (2023). *Trump Dönemi ABD Politikaları ve Biden Döneminden Beklentiler*. 2. Baskı, Adalet Yayınevi.

Kurtbağ, Ö. (2010). *Amerikan Yeni Sağı ve Dış Politikası*, Birinci Baskı, Ankara: Usak Yayınları.

Kurtbağ, Ö. (2015). Obama Döneminde Türk-Amerikan İlişkileri: Model Ortaklıktan Eksen Kaymasına İniş Çıktılar ve Ayrışan Çıkarlar. *Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, Yıl:3, Cilt:3, Sayı:2, 185-207.

Lefebvre, M. (2004). *Amerikan Dış Politikası*, Çev: İsmail Yerguz, İstanbul: İletişim Yayınları.

Mardell, M. (2013). *Obama'nın Mısır'da denge bulma çabası*. 17 Ocak 2025 tarihinde https://www.bbc.com/turkce/haberler/2013/07/130704_obama_mardell_analiz adresinden erişildi.

Nisan, F. (2014). 2008 ve 2012 ABD Başkanlık Seçimlerinin Türk Yazılı Basınında Sunumu. *Erciyes İletişim Dergisi Akademika*, Cilt:3, Sayı:4, 66-86.

Oğuzlu, T. (2016). Turkish-American Relations in Transition: Taking Stock of Obama's Legacy. *Bilge Strateji*, Cilt 8, Sayı 15, 7-11.

Özçelik, O. & Okur, M. (2021). Tanrı ve Mesih Adına Siyaset: Donald Trump Yönetimi Döneminde Evanjelizm ABD Dış Politikası Üzerindeki Artan Etkisi, *Akademik İncelemeler Dergisi*, 16/2, 1-25.

Özdemir, S. (2021). İran- ABD İlişkileri: ABD'nin Ortak Kapsamlı Eylem Planından Ayrılması (2015-2020). *International Journal of Social Inquiry*, Cilt:14, Sayı:2, 741-782.

Özkan, A. (2002). Uluslararası Hukukta Birleşmiş Milletler ve Afganistan Operasyonu. *Avrasya Dosyası*, Cilt:8, Sayı:1, 244-250.

Pifer, S. (2014). US-Russia Relations in the Obama Era: From Reset to Refreeze?. *OSCE Yearbook*, 111-123.

Salvador, S. (2024). *Remarks by President Biden on the Latest Developments in Syria*. 17 Ocak 2025 tarihinde <https://sv.usembassy.gov/remarks-by-president-biden-on-syria/> adresinden erişilmiştir.

Su, A. (2006). *Eleştirel Teori Çerçevesinde Hegemonya ve Alt-Hegemonya: Almanya ve Japonya Örneği*. AÜSBE Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara.

Şen, M. (2024). Obama Dönemi ABD-Çin İlişkilerinde Ekonomi: Bir Dengeleyememe Hikâyesi. *Doğu Asya Araştırmaları Dergisi*, Cilt:7, Sayı:13,72-98.

Tanner, S. (2005). *Bushların Savaşları: Askeri Liderler Olarak Bir Baba ve Oğlun Portresi*. Çev: Ayşe Doğanç, Ankara: Elips Kitapevi.

Tarakçi, N. (2014). *Ukrayna Krizinin Arkasındaki Büyük Strateji*. 17 Ocak 2025 tarihinde https://tasam.org/tr-TR/Icerik/69052/ukrayna_krizinin_arkasindaki_buyuk_strateji adresinden erişildi.

Tarhan, M. & Ögüç, E. & Tiryaki, A. (2023). *ABD ve Avrupalı Güçlere Rağmen İsrail'in Gazze'deki Katliamına Tepkiler Artıyor*. 17 Ocak 2025 tarihinde <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/abd-ve-avrupali-guclere-ragmen-israilin-gazzedeki-katliamina-tepkiler-artiyor/3059192> adresinden erişilmiştir.

Trenin, D. (2019). *The Relationship Between the USA and Russia in The Trump Era*. 17 Ocak 2025 tarihinde <https://carnegiemoscow.org/2019/05/14/relationship-between-usa-and-russia-in-trump-era-pub-79119> adresinden erişildi.

Tunç, H. (2004). *Amerika'nın Irak Savaşı*, İstanbul: Harmoni Yayınevi.

Ucac, A. (2024). *Biden'in Bölgeye Yönelik Yaklaşımı Gerçekçilik ile Hayalci Politika Arasında*. 17 Ocak 2025 tarihinde <https://www.indyturk.com/node/712631/d%C3%BCnyadan-sesler/biden%C4%B1n-b%C3%B6lgeye-y%C3%B6nelik-yakla%C5%9F%C4%B1m%C4%B1ger%C3%A7ek%C3%A7ilik-ile-hayalci-politika> adresinden erişildi.

Wendt, A. (1987). The Agent Structure Problem in International Relations Theory. *International Organization*, Vol:41, No:3, 360.

Wendt, A. (1992). Anarchy is What States Make of it: The Social Construction of Power Politics. *International Organization*, Vol:46, No:2, 391-425.

Yalvaç, F. (2005). *Devlet ve Ötesi: Uluslararası İlişkilerde Temel olan Kavramlar*. Atilla Eralp (der.), İstanbul: İletişim Yayınları.